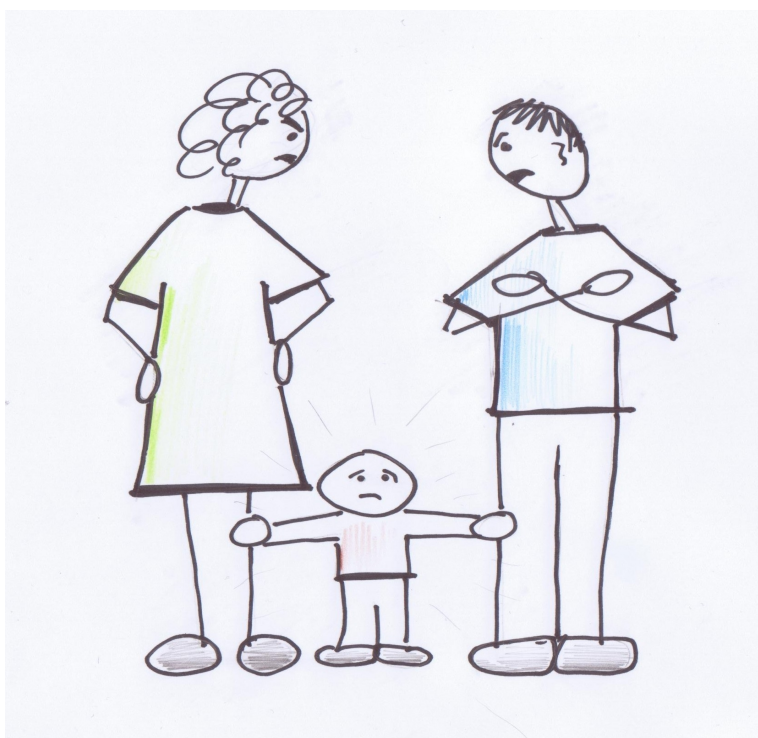

FOKUS PÅ BARNET

En kvalitativ studie av hvordan barnet representeres av foreldrene i mekling ved
samlivsbrudd

Mari Asmyhr

Innlevert som hovedoppgave ved Psykologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

April 2011

Forfatter: Mari Asmyhr

Tittel: Fokus på barnet. En kvalitativ studie av hvordan barnet representeres av foreldrene i mekling ved samlivsbrudd

Veileder: Odd Arne Tjersland

Sammendrag

Overordnet formål med denne studien er å sette fokus på barnet, og å utforske hvordan foreldre representerer og bringer inn barnet i mekling gjennom samtale. Et annet formål er å undersøke hva som ser ut til å være viktige, ofte vanskelige temaer i forbindelse med inngåelse av bosteds- og samværs-avtaler som best mulig ivaretar barna. Studien er også gjennomført med hensikt om å skape undring og nytt engasjement i meklingsfeltet, og belyse områder som trenger videre forskning.

Materialet baseres på lydopptak fra 14 meklingssaker, som er hentet fra FORM-prosjektets database (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). Utvalget ble valgt med tanke på å kunne se etter mulige generelle kjennetegn ved foreldres måte å bringe inn barnet i mekling på, uavhengig av deres spesifikke situasjon. De utvalgte sakene er kun en- og to-timers saker. Ut over å ha hentet råmaterialet fra FORM-prosjektets database, er studien et selvstendig forskningsprosjekt. Det er benyttet en kvalitativ, utforskende tilnærming til materialet, og analysen har fulgt den sosialkonstruksjonistiske varianten av Grounded Theory (Charmaz, 2008). Denne tilnærmingen vektlegger i stor grad forskerens egen rolle i utvikling av kategorier og nye teorier.

Resultatene viser fire måter som barn blir omtalt i meklingen på, en ved direkte beskrivelse av barna, og tre indirekte gjennom beskrivelse av planer for fremtiden, beskrivelse av verdier og normative ideer, og ved vurderinger av konsekvenser av forskjellige alternativer. Videre redgjøres det for seks fremtredende og frekvente temaer, som synes å være viktige å snakke om for mange foreldre. Samlet peker resultatene på viktigheten av å ha et reflektert forhold til sentrale begreper man benytter seg av i meklingsfeltet, for eksempel "barnets beste" og "barneperspektivet", da disse kan tolkes på mange måter. Resultatene belyser også at det kan være nyttig å gi mer rom for foreldres behov og bekymringer enn det ofte gjøres.

Og han sa:

Deres barn er ikke deres barn.

De er Livets sønner og døtre som lengter etter seg selv.

De kommer gjennom dere, men ikke fra dere,
og selv om de er sammen med dere, tilhører de likevel ikke dere.

Dere kan gi dem deres kjærighet, men ikke deres tanker
for de har sine egne tanker.

Dere kan huse deres kropper, men ikke deres sjeler,
for deres sjelder bor i morgendagens hus,
som dere ikke kan besøke, ikke engang i deres drømmer.

Dere kan strebe etter å likne dem, men forsøk ikke å få dem til å likne dere,
for livet går ikke baklengs eller dveler ved gårsdagen.

- *Kahlil Gibran* -

Forord

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til familiene i utvalget, uten dem ville ikke denne studien vært mulig.

En varm og inderlig takk rettes til min veileder Odd Arne Tjersland, som har kommet med uvurderlige innspill og refleksjoner underveis i prosessen. De lange faglige samtalene, også utenfor oppgavens tema, har vært spesielt inspirerende.

Jeg vil takke min familie, og mine venner for all støtte jeg har fått, og for de mange og lange diskusjonene om temaer som berøres i denne oppgaven.

En stor takk til Elisabeth, Mari, Nina, Ida og Helene som har vært så uendelig tålmodige med meg, og vist engasjement og nysgjerrighet for oppgaven gang på gang.

Mari Asmyhr,
Universitetet i Oslo, april 2011

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	1
Formål med studien.....	1
Valg av fokus og tilnærming	1
Teori.....	3
Hvordan blir barn påvirket av foreldrenes samlivsbrudd?.....	3
Foreldremekling - fokus på barnets beste.....	6
Å invitere barn inn i meklingen.....	10
Når barnet ikke er tilstede i meklingen.....	14
Utviklingspsykologisk blikk på barn og samlivsbrudd.....	14
Metode.....	18
Beskrivelse av materiale og utvalg.....	18
Metodisk tilnærming.....	19
Kvalitativ tilnærming.....	19
Grounded theory	19
Metodiske problemstillinger.....	20
Analyseprosessen.....	22
Nøkkelbegreper.....	22
Bli kjent med materialet.....	23
Innledende koding.....	23
Fokusert koding.....	24
Utvikling av kategorier.....	25
Ferdigstilling av kategoriene.....	26
Organisering av funnene.....	27
Etiske betraktninger.....	27
Personlig refleksivitet.....	28
Resultater.....	30
På hvilke måter bringes barnet inn i meklingen av foreldrene gjennom det de sier?.....	30
Barnet beskrives direkte.....	30
Barnet omtales via planer for barnet	32
Omtale av barn knyttes til verdier og normative utsagn.....	33
Barn omtales i forbindelse med vurderinger av konsekvenser.....	36
Et samlet blikk på de fire formaspektene.....	37
Hvilke temaer fremstår som viktige for foreldrene i prosessen mot enighet om avtaler? ..	40
Hvordan forholde seg til hva barnet selv ønsker?.....	41
Hva skal vi egentlig si til barna?.....	43
Barnets forhold til ny partner.....	45
Livsførsel og personlighetstrekk ved foreldre – skadelig for barn?.....	47
Praktiske hensyn.....	48
Hva trenger foreldrene selv for å være til barnets beste?.....	49
Et samlet blikk på temakategoriene.....	51
Diskusjon.....	53
Generelle betraktninger, metodiske og begrepsmessige refleksjoner	53
Skåning og involvering.....	57
Å fokusere på barnet: "minding the baby".....	60
Å fokusere på foreldrene: "holding the parent in mind".....	64
Avslutning.....	67
Referanseliste.....	68
Vedlegg	74

Innledning

Formål med studien

Et formål med denne studien er å utforske hvordan foreldre som møter til foreldremekling ved samlivsbrudd, bringer barnet sitt inn i rommet gjennom samtale, og på hvilke måter barnet omtales. Et annet formål med studien er å undersøke hva som ser ut til å være viktige, ofte vanskelige temaer i forbindelse med inngåelse av bosteds- og samværs-avtaler som best mulig ivaretar barna.

Valg av fokus og tilnærming

Ved oppstart av arbeidet med hovedoppgaven, var jeg for tiden i praksis ved en BUP (barne- og ungdomsklinikk for psykisk helse), og møtte mange barn og foreldre som hadde opplevd samlivsbrudd. Flere av disse var opptatte av hvem som kunne snakke barnets sak i slike situasjoner. Med utgangspunkt i dette, ble jeg nysgjerrig på hvordan barnets perspektiv blir ivaretatt i foreldremekling. Ved søk i meklingslitteraturen, fant jeg at det mest relevante i forhold til barnets perspektiv, var debatten om man skal involvere barn i mekling eller ikke, altså om barnet skal få tale sin egen sak. Det eksisterer mange argumenter både for og imot en slik intervensjon i meklingsfeltet, og det er ingen entydig praksis på dette i Norge idag. Å velge å ikke invitere inn barnet i mekling behøver imidlertid ikke å bety at man velger bort barnets perspektiv. Hvordan blir deres perspektiv fremmet når de *ikke* blir invitert inn? Er det noe man kan gjøre for å øke barnets tilstedeværelse i rommet uten å bringe det fysisk inn? Meg bekjent finnes det lite direkte forskning med dette perspektivet.

Mye av forskningen som er gjort på meklingsfeltet tar utgangspunkt i generelle beskrivelser av metodikk, og viser mindre til hva som faktisk skjer i meklingsrommet. Det er et behov for flere observasjonsstudier, som setter fokus på reell praksis (Emery, Sbarra & Grover, 2005; Gulbrandsen & Tjersland, 2010). I min studie ønsker jeg å se hvordan foreldre faktisk snakker om barna i løpet av meklingstimen. Hvordan representeres barnet gjennom samtale?

I litteraturen om foreldremekling er det mye fokus på skillet mellom sak og relasjon, eller problemløsning og terapeutisk mekling (Tjersland & Gulbrandsen, 2010). De forskjellige meklingstradisjonene taler for forskjellig vektlegging av saksorientering og relasjonsorientering. Man etterlyser mer kunnskap om *når* man skal adressere relasjonelle

aspekter versus saksorienterte aspekter i meklingen (Emery et al., 2005; Gulbrandsen & Tjersland, 2010). Perspektivet jeg har valgt, hvordan barn snakkes om, går på tvers av sak og relasjon, og bidrar i så måte til en alternativ vinkling på sentrale temaer i meklingen. Barn kan omtales både i forbindelse med sak og avtaler, samt i forbindelse med foreldrenes følelser, bekymringer og behov. Jeg ønsker også å kartlegge om det er noen temaer som oppstår frekvent, og virker å være sentrale når foreldre skal bli enige om ordninger og avtaler i forbindelse med bosted og samvær. Dette kan være til nytte for foreldre og mekler for å skape felles fokus og agenda i meklingsprosessen.

Man vet mye om hvordan man best mulig skal hjelpe familier i samlivsbrudd, og mye gjenstår også å finne ut. Toneangivende forskere på meklingsfeltet hevder at kanskje den største utfordringen for feltet nå er å opprettholde eller skape ny entusiasme og begeistring blant forskere og meklere, slik at de kan fortsette arbeidet med å finne gode metoder for å hjelpe barn og voksne i en vanskelig situasjon (Emery et al., 2005). Jeg håper at jeg med min studie kan bidra til å skape noe av denne nye begeistringen som etterlyses. Dette reflekteres i mitt valg av metodisk tilnærming. En kvalitativ, fenomen-nær tilnærming, med vekt på å utforske og beskrive, er godt egnet til å skape nye tanker rundt "gamle" temaer, og til å generere nye hypoteser, fremfor å teste hypoteser. Valget av den spesifikke metodiske tilnærmingen Grounded Theory (Charmaz, 2008), der man anbefaler å utsette litteraturgjennomgang til etter analysene, er også nyttig i forsøket på å skape nye tanker og ideer på et kjent felt. Flere valg jeg har tatt i forbindelse med gjennomføring av studien, kan bidra til å skape ny kreativitet, undring og nysgjerrighet rundt barns perspektiv vedrørende samlivsbrudd. Å velge å utforske hvordan barn snakkes om på tvers av saksaspekt og relasjonsaspekt er et slikt valg. Å fokusere på foreldrenes bidrag fremfor meklers bidrag i samtalen, er også et alternativ som kan gi nyttig innsikt.

I fortsettelsen vil det bli redgjort for utvalgt teori og empiri som fremstår som særlig sentral i forhold til temaet om barn, samlivsbrudd og foreldremekling. Påfølgende vil det også belyses noen relevante utviklingspsykologiske temaer. Videre vil det redgjøres for det metodiske aspektet av studien. I resultatdelen vil funnene fra studien presenteres, og illustreres med sitater fra materialet. I diskusjonsdelen vil funnene holdes opp mot eksisterende litteratur, og noen sentrale, fremtredende fenomener vil løftes opp og diskuteres. Avgrensning til

tilstøtende temaer vil redgjøres for underveis i teksten. Av hensyn til leselighet vil begrepene "skilte og intakte familier" benyttes, uten at dette antyder at barna er skilt fra sine foreldre. Det er heller ikke fokusert på i teksten om samlivsbruddet er en skilsmisse etter ekteskap eller oppløsning av samboerskap, med mindre det spesifiseres.

Teori

Hvordan blir barn påvirket av foreldrenes samlivsbrudd?

Mange barn i Norge opplever at foreldrene skiller lag. Ifølge Statistisk sentralbyrå [SSB] (2010) opplevde nært 10 000 barn i 2009 at foreldrene skilte seg, og 13 400 opplevde at foreldrene tok ut separasjon. I tillegg til dette kommer et uvisst antall samboende par som også går fra hverandre. Man har ingen statistikker over antall brudd i samboerskap. Hvis man i tillegg vurderer hvordan samlivsbrudd mellom voksne ofte berører særkullsbarn, er det neppe urimelig å hevde at en meget stor andel av barn som lever i Norge berøres av omsorgspersoners samlivsbrudd. Disse bruddene fører som regel med seg store endringer og utfordringer, både for voksne og barn.

En generell oppfatning i samfunnet er at samlivsbrudd fører til negative konsekvenser for de involverte barna. Spesielt har media bidratt sterkt til dette synet. Mye forskning støtter opp under denne oppfatningen. Man har funnet signifikante forskjeller på en rekke psykososiale variabler; skoleprestasjon, atferd, psykologisk tilpasning, selvfølelse og sosiale kompetanse, der barn som har opplevd samlivsbrudd, som gruppe, kommer dårligere ut enn barn fra intakte familier (Amato, 2000; 2001; 2010; Cheng, Dunn, O'Connor, Golding, & The ALSPAC study team, 2006; Emery, 1999; Kelly, 2000; McIntosh, Wells & Long, 2007; Rønbeck, Hagen & Haavind, 2010; Tjersland, 1992). Undersøkelser fra nordiske land viser liknende tendenser, blant annet når det gjelder antisosial atferd, skoleprestasjoner og psykiske helseproblemer (Rød, Ekeland & Thuen, 2008). Disse forskjellene ser ut til å være uavhengig av kjønn og alder (Amato, 2001). Noen undersøkelser viser imidlertid det motsatte, at barn også kan få det bedre etter foreldrenes samlivsbrudd (Emery, 1999; Rød et al., 2008). Dette ser ut til å hovedsakelig gjelde barn fra familier med intenst konfliktnivå i forkant av bruddet. Forskning viser også tendenser til at voksne barn av skilte foreldre har dårligere psykologisk tilpasning, rapporterer om mer problemer i egne ekteskap, føler mindre nærhet til sine

foreldre (særlig til far), og er i større risiko for at egne forhold ender i samlivsbrudd, sammenliknet med voksne barn av intakte familier (Amato, 2010; Amato & Sobolewski, 2001; Carr, 2006) Dette indikerer at ihvertfall for noen, har effektene av samlivsbrudd vedvart inn i voksen alder.

Imidlertid, like tydelig som at det på gruppenivå eksisterer signifikante forskjeller på en rekke mål for tilpasning og fungering for barn fra skilte familier, sammenliknet med barn fra intakte familier, er det mye forskning som viser at det er *store* individuelle variasjoner i hvordan samlivsbrudd påvirker barn (Amato, 2000, 2001, 2010; Cheng et al., 2006; Emery, 1999). Det er også et faktum at de fleste barn som opplever samlivsbrudd, tilpasser seg og har god psykologisk og sosial fungering i etterkant (Amato, 2001; Emery, 1999; Kelly & Emery, 2003). Fra et tidligere forenklet syn på samlivsbrudd som en enkelthendelse, er det nå vanlig å anse samlivsbrudd som en prosess som går over lengre tid, med mange endringer og mulige utfordringer for de involverte barna (Emery, 1999). Med dette perspektivet ansees selve bruddet å være kun en av mange sårbarhetsfaktorer (Amato, 2001; Amato & Keith, 1991; Kelly & Emery, 2003; Rød et al, 2008). Nyere forskning, med mer sofistikerte metoder enn tidligere, har gjort mye for å kartlegge disse forskjellige utfordringene eller risikofaktorene, og hvordan de påvirker de berørte barna. Man jobber også med å kartlegge beskyttende faktorer eller resiliens-faktorer, som kan forklare hvordan barn i forskjellig grad mestrer ("cope") utfordringene som de møter i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd (Amato, 2000, 2010; Emery, 1999). En av de mest sentrale årsakene til det endrede synet på samlivsbrudd som en prosess, heller enn en enkelthendelse, er longitudinell, prospektiv forskning som har vist at mange psykososiale tilpasningsproblemer i mange tilfeller var tilstede flere år før foreldrenes brudd, og de kan derfor ikke sees som *konsekvenser av selve bruddet* (Emery, 1999; Kelly & Emery, 2003).

Konflikt mellom foreldrene ser ut til å være en av de aller største risikofaktorene for negativ utvikling hos barna som berøres, om konflikten finner sted før, under eller etter bruddet (Amato, 2001; Amato & Keith, 1991; Rød et al, 2008). Mange foreldre blir nettopp stående i langvarige konflikter etter et brudd. Konfliktene dreier seg ofte da om barnet, noe som i seg selv viser å predikere flere problemer for barna enn konflikter som ikke omhandler barna (Kelly, 2000). Konfliktnivå i forkant av bruddet ser også ut til å ha stor betydning. Amato og

Keith (1991) fant at barn i intakte familier med høyt konfliktnivå skårte lavere på en rekke psykososiale variabler, både enn barn fra intakte familier med lavt konfliktnivå og barn fra skilte familier. Samtidig ser man også at en tendens er at lavkonflikt-ekteskap som ender i skilsmisse ofte gir dårligere utfall for barna enn høykonflikt-ekteskap som ender i skilsmisse (Booth & Amato, 2001). Mye forskning bestreber å nyansere kunnskapen om hvordan konflikter påvirker barn både i intakte og skilte familier. Man er imidlertid ikke i tvil om konfliktenes negative effekter.

En annen risikofaktor som ofte fremheves er "uheldig" foreldreskap både før og etter bruddet. Med dette menes blant annet mye avvisning, streng disiplin og lite emosjonell inntoning til barnet. Foreldre som har egne psykiske vansker er ofte mindre tilgjengelige for sine barn. Emosjonelle reaksjoner i etterkant av et brudd kan utløse eller intensifisere psykiske problemer hos en eller begge foreldre. I familier der en av foreldrene har hatt psykiske vansker også tidligere, skapes det en ekstra sårbarhet ved at den andre forelderen, som trolig har fungert som "buffer" ovenfor barnet, nå ikke er tilstede lenger (Cheng et al., 2006; Kelly, 2000; Kelly & Emery, 2003).

I forbindelse med et samlivsbrudd mister ofte barn viktige relasjoner. Det kan være nære venner, naboer, familiemedlemmer, skolevenner, og særlig den andre forelderen. Dette kan komme som resultat av flytting, eller av konflikter mellom partene. Selv om ikke barnet nødvendigvis mister all kontakt med disse personene, vil ofte relasjonene endres eller kontakten bli mindre frekvent. Når dette skjer nettopp i en periode der barn ofte føler seg utrygge og har behov for nærhet, kan det være ekstra skremmende (Kelly, 2000). Andre risikofaktorer som ofte nevnes i litteraturen er stressende hendelser i den akutte separasjonsfasen, endret økonomisk situasjon for familien på lengre sikt, og introduksjonen av foreldres nye partnere (Amato, 2000, 2010; Emery, 1999).

Til tross for mange risikofaktorer, ser det ut til at resiliens og motstandsdyktighet er normen for de fleste barn som opplever samlivsbrudd (Emery, 1999). I forskningen trekkes det frem noen sentrale punkter som regnes å fungere som beskyttende faktorer (Amato, 2000; Emery, 1999; Kelly & Emery, 2003). En av de viktigste beskyttende faktorene for barn er å ha kompetente, velfungerende foreldre med evne til å psykologisk tilpasse seg barnet. Spesifikk

foreldreatferd som viser seg å være særlig beskyttende er å sørge for varme, støtte, autoritativ oppdragelse og alderpassende forventninger til barnet (Kelly & Emery, 2003). En annen beskyttende faktor for barnet etter samlivsbrudd kan være frekvent og godt foreldreskap fra den forelderen som barnet ikke bor hos. Imidlertid, ved familisituasjoner preget av intense konflikter mellom de voksne, er høy frekvens av besøk av den andre forelderen relatert til dårligere utfall for barna. En tredje beskyttende faktor kan være senket konfliktnivå mellom foreldre som effekt av bruddet. Personlige ressurser, god støtte fra miljøet til både barn og voksne, og en konstruktiv måte å tenke om bruddet på bidrar også til bedre tilpasning (Amato, 2000; Emery, 1999).

Man har i de siste årene, i tillegg til begrepene om risikofaktorer og resiliensfaktorer, fokusert på et perspektiv som omhandler subkliniske vonde følelser og erfaringer. Flere forskere (Amato, 2010; Emery, 1999) trekker frem at selv om de fleste barn av skilte familier viser god psykologisk og sosial fungering etter bruddet, skal man ikke undervurdere deres opplevelser av mange utfordrende hendelser som konsekvenser av samlivsbrudd. Resiliens er ikke det samme som usårbarhet. Mange barn av skilte familier rapporterer om mye tristhet, sorg over tapte relasjoner, følelse av skyld og skam, savn og bekymring, uten at dette gir utslag i varige psykologiske symptomer eller patologi (Emery, 1999). Dette gir indikasjoner om at standardiserte mål for fungering og tilpasning som brukes i forskning, ofte overser visse konsekvenser av samlivsbrudd for barn. Det kan dessuten være nyttig for videre forskning å undersøke hvordan man kan minimere også disse vonde opplevelsene for barn, selv om de ikke gir direkte utfall i mer varige psykologiske problemer.

Kort oppsummert er det mange faktorer som spiller inn på barns tilpasning etter samlivsbrudd. Disse faktorene er blant annet barnets tidligere generelle tilpasning, kvaliteten på foreldreskap både før og etter bruddet, og konfliktnivået foreldrene imellom både før og etter bruddet (Kelly & Emery, 2003).

Foreldremekling - fokus på barnets beste

I takt med økningen av antall samlivsbrudd og skilsmisser de siste tiårene, har foreldremekling gradvis tredd frem som et sentralt verktøy i forsøket på å sikre best mulig utfall for voksne og barn etter et samlivsbrudd. Mange regner nå mekling som den vanligste måten å håndtere konflikter ved skilsmisse på (Emery, 1999). Mye forskning viser at mekling

fungerer, og er å foretrekke fremfor rettsak (Amato, 2001; Emery et al., 2005; Gulbrandsen & Tjersland, 2010; Shaw, 2010). Tjersland og Gulbrandsen (2010, s. 697) har formulert en definisjon av mekling ved samlivsbrudd, som de mener at ivaretar sentrale kjennetegn ved mekling slik den praktiseres idag:

Mekling er en samarbeidsorientert prosess med separerende (separerte) foreldre assistert av en helper som tilstreber upartiskhet, og der alle avgjørelser ligger hos foreldrene. Formålet er dels å avklare spørsmål som foreldrene mener det er aktuelt å snakke om, dels å finne frem til ordninger begge kan stå inne for, både når det gjelder samarbeid om barn og i andre spørsmål. Meklerens overordnede oppgave er å holde et beslutningsorientert fokus på spørsmål om nåtid og fremtid, og samtidig bruke relevante virkemidler for å fasilitere samtaleprosessen mellom foreldrene

I Norge er foreldremekling obligatorisk. I 1993 trådte en ny ekteskapslov i kraft som påla alle separerende foreldre med barn under 16 år, å gå til foreldremekling. I 1995 ble samboende, ikke gifte foreldre tilbudt frivillig mekling i forbindelse med krav om økt barnetrygd (Nordhelle, 2006). Fra og med 2007 ble meklingen obligatorisk både for gifte og samboende par som ønsker å skille lag, og som har barn under 16 år. Før en sak om foreldreansvar, fast bosted eller samværsrett kan føres for Fylkesmannen eller retten, må også disse foreldrene møte til mekling. Disse bestemmelsene har hjemmel i både ekteskapsloven(1991) og barneloven (1981). Det obligatoriske aspektet ved mekling omhandler kun fremmøte, foreldrene skal ikke tvinges til å inngå avtaler som de selv ikke ønsker. Attest blir gitt etter en meklingstime uavhengig om foreldrene har nådd enighet om avtale eller ikke.

Meklingsattesten utløser visse rettigheter; Fylkesmannens behandling av separasjonssøknad, retten til utvidet barnetrygd, og muligheten til å bringe saken inn for domstolene. Foreldre tilbys opp til syv meklingstimer. Nyere forskning viser at de fleste kun benytter seg av en eller et par timer mekling (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). Det etterlyses mer systematisk kunnskap om hvordan meklere kan disponere den første obligatoriske timen, både for å raskest mulig gi nyttig hjelp og informasjon, samt motivere foreldre som kan trenge det, til å ta imot mer hjelp, utover den første timen. (Gulbrandsen & Tjersland, 2010; Tjersland & Gulbrandsen, 2010).

I barneloven §52 beskrives formålet med, og innholdet i foreldremekling:

Føremålet med meklinga er å få foreldra til å kome fram til ei skriftleg avtale om foreldreansvaret, om kvar barnet skal bu fast og om samvær. Partane bør gjerast kjende med dei viktigaste økonomiske konsekvensane som avtala fører med seg.

Videre står det i barneloven §48:

Avgjerder om foreldreansvar, om kvar barnet skal bu fast og om samvær, og handsaminga av slike saker, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet.

Her skiller foreldremekling seg tydelig fra tradisjonell konfliktmekling. Hovedhensynet skal i foreldremekling ikke ligge til de to partene i konflikt, men til en tredje part, barnet. Dette påvirker både hvordan man gjennomfører selve meklingen, og hvordan man kan anvende forskning på andre områder enn foreldremekling.

Et sentralt aspekt i foreldremekling, som også skiller denne fra andre typer mekling, er meklers selvstendige ansvar for å ivareta barnets behov, og å hjelpe foreldrene med å holde dette fokuset. Meklers ansvar er lovfestet. I Forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven i tilknytning til den obligatoriske meklingsordningen (Barne-, ungdoms- og familieetaten, 2008) §2 står det:

Mekler skal ha fokus på barnets beste, og gjøre foreldre oppmerksomme på barnets rett til å bli hørt jf. barneloven § 31

Videre står det i §4 i forskriftene:

Mekler må ha gode kunnskaper om voksnes og barns reaksjoner i og etter samlivsbrudd. Mekler bør være godt orientert om faglige og juridiske spørsmål som er relevante i forhold til saksfeltet, så som barne- og familiepsykologi, relevant forskning, meklingsmetodikk, lover og forskrifter mv.

Nordhelle (2007) peker på fem krav som stilles til mekler grunnet ansvaret for å ivareta barnets behov. For det første må mekler inneha relevant kunnskap fra sentrale fagområder slik det ble henvist til i sitatet ovenfor. For det andre er det meklers ansvar å velge strategier i meklingen som bidrar til et særlig fokus på barns behov. Et tredje punkt henviser til at barnet iblant skal involveres i meklingsprosessen, og dette stiller krav til meklers kompetanse for å møte barnet på en god og hensiktsmessig måte. I et fjerde punkt henviser Nordhelle til meklers pedagogiske ansvar, å kunne formidle relevant kunnskap til foreldrene, eksempelvis om barns reaksjoner ved samlivsbrudd, sentrale utviklingspsykologiske temaer og hvordan barn oppfatter foreldres konflikter. Et femte poeng understreker viktigheten av å hjelpe foreldre med å håndtere fremtidige konflikter, da et videre samarbeid mellom foreldrene er viktig for barnet.

I en offentlig utredning for (daværende) Barne- og likestillingsdepartementet diskuterer Ellingsæter (2008) begrepet "barnets beste", og problemstillinger man kan møte ved bruken av dette begrepet i barnefordelingssaker ved samlivsbrudd. Hun trekker frem hvordan prinsippet om "barnets beste" er nedfelt i FN's barnekonvensjon fra 1989, og hvordan det har vært stor debatt rundt fortolkningen av prinsippet:

Den vanligste kritikken fra forskerhold dreier seg altså om begrepets ubestemmelighet (indeterminacy), og følgelig vanskene med å identifisere kriterier som kan brukes til å evaluere de alternativer beslutningstakere står ovenfor når de skal handle i tråd med barnets beste" (Ellingsæter, 2008, s. 105)

Videre blir det pekt på hvordan det trolig ikke finnes noen grunnprinsipper som gjelder til enhver tid i forhold til hva som er "barnets beste"; man må ta den bestemte sakens spesifikke forhold i betraktning før man kan avgjøre hva som trolig vil gi best utfall. Det blir dermed viktig å være seg bevisst på hvilke verdigrunnlag og normer man benytter seg av når man forsøker å finne frem til barnets beste i de forskjellige sakene. Overført til meklingsrommet, er det nærliggende å anta at foreldre, i tillegg til å ha egne interesser og konfliktområder seg imellom, også iblant sitter med forskjellige oppfatninger av hva som nettopp er barnets beste. Dette kan være en stor kime til konflikt.

Å invitere barn inn i meklingen

Et sentralt spørsmål når foreldre møter til mekling for å planlegge barnets fremtid, er om barnet også skal delta i disse samtalene. Barns rett til å si sin mening er nedfelt både i FNs barnekonvensjon, §12 og i den norske barneloven. Barn har rett, men ikke plikt, til å bli hørt i saker som angår dem. Det er foreldrene som er forpliktet til å høre dem, ikke mekler. Ordlyden i barneloven §31 ble omskrevet i 2003 slik at den skulle være mer i samsvar med barnekonvensjonen:

Etter kvart som barnet blir i stand til å danne seg egne synspunkt på det saka dreiar seg om, skal foreldra høyre kva barnet har å seie før dei tek avgjerd om personlege tilhøve for barnet. Dei skal leggje vekt på det barnet meiner alt etter kor gammalt og modent barnet er. Det same gjeld for andre som barnet bur hos eller som har med barnet å gjere.

Når barnet er fylt 7 år, skal det få seie si meining før det vert teke avgjerd om personlege tilhøve for barnet, mellom anna i sak om kven av foreldra det skal bu hos. Når barnet er fylt 12 år skal det leggjast stor vekt på kva barnet meiner.

Innen meklingsfeltet eksisterer det forskjellige oppfatninger rundt temaet om barn skal involveres i mekling, eller ikke. Mange taler for, og andre taler imot. Mye er skrevet både om når man skal velge å ta barn inn, og hvordan man som mekler da isåfall skal møte barna (Gulbrandsen & Tjersland, 2010; Irving & Benjamin, 2002; McIntosh, Wells, Smyth & Long, 2008; Nordhelle, 2007; Schoffer, 2005; Tjersland & Gulbrandsen, 2010). Forskning på effekten av å inkludere barn i mekling er begrenset. Hvilke strategier meklere kan benytte seg av når barnet inviteres til mekling, blir ikke videre belyst her, da oppgavens fokus er mekling der barnet *ikke* er tilstede.

Forskjellige argumenter legges til grunn for å invitere barnet inn i mekling. Noen fremhever "terapeutiske" begrunnelser, å gi barna en sjanse til å uttrykke og bearbeide sine reaksjoner i forbindelse med samlivsbruddet. Andre kan ha til hensikt å undersøke hvordan barna har det, for så å kunne veilede foreldrene ut ifra dette. Det er også begrunnelser som bygges på en demokratisk tanke, at siden meklingen også vedgår barna, har de rett til å si sin mening. Noen ser samtale med barna som et mulig bevegende virkemiddel i foreldrekonflikten (Tjersland & Gulbrandsen, 2010). Andre argumenter for å invitere barn inn i mekling er at det gir barna en

følelse av autonomi og medbestemmelse, foreldrenes oppfattelser om barna blir realitetstestet og det bidrar til å opprettholde eller rette fokuset mot barns behov (Schoffer, 2005).

Det finnes også mange begrunnelser for å ikke inkludere barn i mekling. Et av de fremste er at man ønsker å skåne barn fra å havne i midten av foreldrenes konflikt. Å invitere dem inn i meklingen kan skape eller forsterke en lojalitetskonflikt hos barnet, en følelse av å måtte velge mellom mor og far. Det argumenteres også at mange meklere ikke er godt nok trent, eller mangler kunnskap om hvordan ivareta barnet på en god måte i meklingen. Den begrensede tiden man har i mekling har også blitt holdt frem som en begrunnelse for ikke å invitere inn barnet; hvordan kan mekler rekke både å planlegge med foreldrene, samtale med barnet, og ha tid til å samtale med foreldrene i etterkant (Schoffer, 2005)? Det blir hevdet av mange at barnets stemme ikke blir borte, selv om barnet fysisk ikke er tilstede. Man kan bringe barnet inn indirekte gjennom å samtale om barnet (Irving & Benjamin, 2002).

Til tross for uenigheter på feltet, og ulik praksis, er det noen rådende indikasjoner på når man kan invitere inn barnet, og når man burde unngå det. Hvis begge foreldre samtykker, hvis barnet selv har spurt om å få delta, hvis det er trolig at barnet vil profitte på deltakelse, og hvis det er trolig at barnets deltakelse vil skape bevegelse i foreldrekonflikten, er det god grunn til å vurdere å invitere inn barnet. Hvis det på motsatt side er usikkerhet eller manglende samtykke fra en av foreldrene, uenighet om hensikten med å snakke med barnet, eller hvis alder, modenhet eller mental kapasitet hos barnet tilsier at det kan bli utfordrende for han eller henne, er det ikke å anbefale å invitere barnet inn i meklingen (Irving & Benjamin, 2002; Schoffer, 2005).

En forskergruppe i Australia har viet mye oppmerksomhet til temaet om barne-fokusert (child-focused, CF) og barne-inkluderende (child-inclusive, CI) mekling (McIntosh et al., 2007; McIntosh et al., 2008; McIntosh & Long, 2005). De har utviklet to kliniske meklingsmodeller, og har søkt å kartlegge effektene av disse to på foreldrekonflikter og tilpasning i tiden etter bruddet. Begge meklingsmodellene (CI og CF) har som hovedmål å bygge eller reetablere foreldrenes kapasitet til sensitivt å se for seg barnas behov i lys av alder, modenhet og situasjon, og slik lage utviklingsmessig passende ordninger rundt barna. Det er også et hovedmål å bygge eller styrke foreldre-alliansen. Dette begrepet henviser til

den nye relasjonen som oppstår mellom foreldrene ved et samlivsbrudd. Man forlater parrelasjonen fra fortiden, og går inn i en relasjon som felles foreldre til barna, der man fremover skal samarbeide om å gjøre hva som er best for barnet. Foreldre-allianse måles ofte som grad av oppfattet støtte fra den andre parten i samarbeidet om barna (McIntosh et al., 2007).

Once former parents begin to refocus on their parental alliance, their children's exhausting need to maintain strategies to keep their world in some sense of order can begin to diminish. The children can, once again, become children

(Hewlett, 2007, s 95)

De to kliniske meklingsmodellene henter mye fra utviklingspsykologisk litteratur, da spesielt fra forskning om tilknytning (Slade, 2005). Begrepet "parental reflective functioning" står sentralt. Viktigheten av emosjonell tilgjengelighet fra foreldrene ovenfor barna vektlegges. I den barnefokuserte (CF) modellen tar mekleren ikke en nøytral posisjon, som ofte er vanlig i mekling, men tar heller en aktiv rolle for å fremme barnets interesser. Tilnærmingen betegnes som førende og terapeutisk, ment å skape felles inntoning til barnet. Barnet inviteres ikke inn i meklingen, men mekler hjelper foreldre å fokusere på barnet gjennom dialog. Den barneinkluderende (CI) modellen har samme intensjon og tilnærming som CF-modellen, men inviterer også barnet fysisk inn i meklingen, for å samtale om barnets opplevelser av familieseparasjonen og uoverenstemmelser i denne forbindelse. Samtalen med barnet foretaes av en spesialisert fagperson, annen enn mekler, i et støttende og utviklingsmessig passende forum. I etterkant har man en terapeutisk og edukativ dialog med foreldrene, personen som snakket med barna, og mekleren, og man fokuserer på hvert av barnas særskilte utviklingsmessige behov, og implikasjoner dette har for foreldrenes avtaleinngåelser (McIntosh et al., 2007; McIntosh et al., 2008). Begge grupper viste signifikant og varig reduksjon i konfliktnivå et år etter meklingen. CI-gruppen viste i tillegg flere unike signifikante utfall sammenliknet med CF-gruppen. Fedrene rapporterte om mindre uoverenstemmelser med tidligere partner, og en bedret foreldreallianse. Barna beskrev deres fedre som mer emosjonelt tilgjengelige, og at de hadde en nærere relasjon med dem. Både barn og foreldre viste større tilfredshet med bosted og samværsordningene, og viste mindre ønske om å endre disse, enn deltakerne i CF-gruppen. Man så også vedlikehold eller forbedring av mor-barn-relasjonen, rapportert både av barna og mødre (Mcintosh et al.,

2007; McIntosh et al., 2008). Familiene som så ut til å profitte mest av CI-modellen var de med dårlig foreldreallianse ved oppstart av mekling. Intervensjonen ga styrking av foreldrealliansen og førte til utviklingsmessig sensitive samværsordninger. Begge modellene hadde mindre suksess med familier preget av langvarig, høyt nivå av konflikt, og med foreldre med store psykiske problemer.

Tre endringsmekanismer foreslås av forfatterene å forklare forskjellene i resultater for gruppen som inkluderte barn (CI), fra gruppen som ikke gjorde det (CF) (McIntosh et al., 2007). For det første kan inkludering av barn i meklingen fungere som et "wake-up call" for foreldrene. Uten tilgang til barns meninger, kan foreldres til tider feilaktige antakelser om barnas behov, barnas ønsker og barnas forhold til hver av foreldrene forbli ukorrigerte, og bo- og samværsavtaler gjøres på grunnlag av disse. Etter å ha hørt barna, kan foreldre få sine mulig feilaktige antakelser korrigert. En annen foreslått endringsmekanisme kan være at fedre føler at diskusjonen blir mer "rettferdig". Fedrene i CI-gruppen rapporterte en følelse av at mødrene fikk mindre "enerett" på sannheten om barnet og dets behov, og at det var lettere for fedrene å godta synspunkter som gikk mot deres egne argumenter, når disse kom fra barna selv, formidlet av en uavhengig person. En tredje endringsmekanisme kan være hvordan det økte fokuset på hvert barns emosjonelle og stadiespesifikke behov, førte til flere avtaler preget av høy bosteds-stabilitet. CI-fedrene hadde lavere antall overnattinger med barna enn CF-fedre, men viste mer tilfredshet med disse ordningene. CI-familiene hadde færre endringer av ordningene i løpet av det første året etter mekling. Forfatterene relaterer dette til at foreldrene i CI-gruppen lagde avtaler som var mer tilpasset barnas utviklingsmessige behov, og var mindre styrt av de voksnes "berettigelse" til å ha tilnærmet lik fordeling av barna (McIntosh et al., 2007). Studien understreker viktigheten av fokus på utviklingsmessige og relasjonelle aspekter rundt avtaler om bosted og samvær. En implikasjon av dette, antydning av forfatterene, er at delt bosted trolig passer eldre barn bedre, og at en god gjennomføring av en slik ordning (delt bosted) avhenger av foreldrenes kapasitet til samarbeid, forståelse og inkludering av utviklingsmessige behov hos barna, og til å være emosjonelt tilgjengelige for barna i et klima som ikke er preget av konflikter.

Den refererte forskningen viser altså til spesielt gode resultater da barn ble involvert i meklingen. Det er forøvrigt viktig å huske at begge meklingsmodellene er strukturerte,

oppbygde modeller, gjennomført på en spesifikk måte. Derfor kan man ikke direkte overføre disse funnene til andre meklingsformer, der man også inkluderer barn. Videre forskning behøves for å kartlegge hvem som har god nytte av denne formen, når man skal invitere barnet inn, og hvilke strategier man skal bruke i møte med barnet. Det er også viktig å parallelt utvide kunnskapen om hvordan man skal ivareta barnet og hjelpe foreldre i å utforme gode avtaler for barna, også når det ikke lar seg gjøre å invitere barnet inn i meklingsprosessen. Dette kan skyldes barnets alder og modenhet, foreldres motvilje, meklers usikkerhet og uerfarenhet eller begrenset tid til rådighet.

Når barnet ikke er tilstede i meklingen

Involvering av barn i mekling er et aktuelt tema blant fagfolk også i Norge. Meklerne som har forsøkt det, rapporterer stort sett om positive erfaringer (Gulbrandsen & Tjersland, 2010). Likevel er det hovedtendensen i Norge, at barn ikke er tilstede under mekling (Nordhelle, 2007). FORM-prosjektet er et omfattende prosjekt som tar for seg foreldremekling ved samlivsbrudd i Norge. I en delrapport fra dette prosjektet (Gulbrandsen & Tjersland, 2009), rapporteres det hvor mange barn som faktisk ble invitert inn i meklingen. Av totalt 154 saker, ble barn invitert inn i 3 saker, og da kun for én time. De tre sakene var saker der mekler møtte foreldrene til mer enn en time. Når man skal invitere barn inn i meklingsrommet, kreves det som regel forberedelser for at barnet skal få en god opplevelse. Når erfaring viser at de fleste foreldre møter til mekling kun til én time, er det ikke veldig nærliggende å anta at mange barn blir invitert inn for å bli hørt. En annen undersøkelse blant meklere, av Smørdal og Thuen i 2004 (ref. i Nordhelle, 2007) viste liknende resultater, at de færreste meklere involverte barna i meklingsprosessen. Videre uttrykte et flertall av meklerne at de følte behov for mer kompetanse i å ivareta barn i en slik situasjon, for å kunne invitere dem inn i meklingen. Et av områdene de ønsket mer kompetanse på, var hvordan man kan hjelpe foreldre å se barns behov.

Utviklingspsykologisk blikk på barn og samlivsbrudd

Utviklingspsykologisk teori, og da spesielt teori om tilknytning, har lenge hatt betydning for omsorgspolitikken for barn (Smith, 2010). Blant annet kan kunnskap om tilknytning si noe om hvilke bosteds- og samværsordninger som ivaretar eller skaper trygg tilknytning ved forskjellige aldre og utviklingstrinn, uten at det finnes entydige rådende praksiser her (Smith, 2010). Foreldremeklingsfeltet har gradvis innfelt utviklingspsykologisk tankegang mer

eksplisitt i prosedyrer og intervensjoner. For eksempel er den barne-fokuserte meklingen (CF) og den barne-inkluderende meklingen (CI) beskrevet ovenfor (McIntosh & Long, 2005; McIntosh et al., 2007; McIntosh et al., 2008) sterkt preget av utviklingslitteraturen. Særlig sentralt står begrepet om "parental reflective functioning" og emosjonell tilgjengelighet (McIntosh et al., 2008; Slade, 2005).

En viktig oppgave for alle foreldre, og hjelpere, i samspill med barn er å fungere som utviklingsstøtte. Dette begrepet kan relateres til Vygotskys metafor om *stilasbygging/scaffolding* (Brenner & Hyde, 2006; Tjersland, Engen & Jansen, 2010). Utviklingsstøtte betyr å støtte barnet i sin utforskning og utvikling av kunnskaper og ferdigheter, gjennom oppmuntring, omsorg, avgrensning, forklaring og veiledning. Nødvendige forutsetninger hos foreldrene for å kunne yte god utviklingsstøtte til sine barn, er oppmerksomhet, nærvær, affektiv regulering, inntoning og empati (Tjersland et al, 2010). Innholdet i utviklingsstøtten varierer med barnets alder, men er like viktig på alle stadier i utviklingen. God emosjonell utviklingsstøtte fra foreldre i etterkant av samlivsbrudd har vist seg å være en beskyttende faktor for barnet (McIntosh et al., 2008).

Begrepet mentalisering eller refleksiv fungering (reflective functioning) har gradvis økt i bruk fra begynnelsen av 90-tallet (Fonagy, Steele, Steele, Moran & Higgitt, 1991), og har siden da blitt relatert til en rekke områder; blant annet tilknytningslitteraturen, evolusjonsbiologi og nevrobiologi (Allen, 2006; Slade, 2005). Mentaliseringsbegrepet har både blitt inkorporert i eksisterende behandlingsformer, man har utarbeidet egne mentaliserings-baserte terapiformer for en rekke lidelser, og man har utformet forebyggende programmer basert på kunnskapen om mentalisering (Allen & Fonagy, 2006). Mentalisering kan regnes for å være en paraplybetegnelse, som refererer til mange elementer som er sentrale i å behandle seg selv og andre som mentale agenter. Det finnes derfor mange operasjonaliseringer av begrepet mentalisering (Sharp, 2006). Mentaliseringsbegrepet er nært beslektet til en rekke konsepter som blant annet metakognisjon, theory of mind, innsikt, empati, emosjonell intelligens og mindfulness (Allen, 2006) . Disse begrepene er til dels overlappende, og henviser alle til indre mentale tilstander, og evnen til å tenke seg mentale tilstander hos andre også. Bak begrepene står forskning fra forskjellige teoretiske retninger, som kognitiv psykologi, psykodynamisk psykologi og tilknytningspsykologi. I fortsettelsen av oppgaven blir det

hovedsakelig fokusert på begrepet mentalisering, og tilhørende begrepsbruk (Fonagy et al., 1991).

Refleksiv fungering, eller mentalisering, refererer til kapasiteten å reflektere over egne og andres indre mentale tilstander; det seg være intensjoner, følelser, tanker, ønsker eller oppfatninger. Å ha kapasitet til refleksiv tenkning innebærer ikke bare å akseptere eller gjenkjenne indre tilstander, men også å tolke egen og andres atferd i lys av disse indre, mentale tilstandene. Gjennom mentalisering gies våre indre tilstander mening, og bidrar til større selvforståelse og selvregulering. Våre refleksjoner om egne og andres tilstander kan også kommuniseres til andre, og er slik viktig i etableringen og opprettholdelsen av sosiale relasjoner. Mentalisering integrerer affektive og kognitive aspekter, og blir sagt å være kapasiteten både til å tenke om å føle, og å føle om å tenke (Slade, 2005). Relatert til foreldre og barn, er altså foreldres refleksive fungering deres evne til å reflektere over egne og barnets indre mentale opplevelser. Forskning viser at denne evnen hos foreldre spiller en meget stor rolle i å hjelpe barnet å utvikle adaptive, fleksible måter å regulere seg selv på, samt evnen til å etablere gode og varige relasjoner (Slade, 2006). Foreldres refleksive fungering ansees å være en forutsetning for trygg tilknytning, og for utvikling av barnets evne til i økende grad å selv kunne mentalisere (Fonagy et al., 1991; Slade, 2005). Foreldrenes evne til å "holde barnets sinn i sitt sinn" gir barnet mulighet til å oppdage egne indre tilstander via foreldrenes representasjoner. Denne prosessen foregår i alle utviklingsstadier, gjennom foreldre-barn-relasjonen. Ved spedbarnsalder vil foreldrene reflektere sine representasjoner av barnet gjennom uttrykk og handling, senere gjennom samtale og lek. Omsorgsgivers manglende evne til å mentalisere barnet blir antatt å ligge til grunn for utviklingen av forskjellige former for psykopatologi (Slade, 2005).

Som motsats til mentalisering benyttes iblant begrepet "mindblindness". Dette innebærer å være ute av stand til å se mentale tilstander hos seg selv eller andre. Vi kan alle oppleve forbigående tilstander av mindblindness, for eksempel i intense og stressende situasjoner, og i emosjonelle konflikter med nære, viktige personer. Mer vedvarende eller høyfrekvent mindblindness kan oppstå som følge av traumer eller store psykiske lidelser (Allen, 2006; Fearon et al., 2006). Et samlivsbrudd vil ofte nettopp innebære mange endringer, mye stress, og høy konflikt mellom foreldrene, og det er nærliggende å tenke at mange foreldre blir

"mindblinde", og tidvis emosjonelt utilgjengelige i denne prosessen. Det er derfor viktig med systematisk kunnskap om hvordan man kan hjelpe foreldre å øke eller gjenfinne kapasiteten til god mentalisering av deres barn, og adressere dette i meklingskonteksten. Slik handler ikke det å fokusere på barn i mekling bare om å få frem barnets mening om det som omtales *der og da*, og i forbindelse med avtaleinngåelse, men å hjelpe foreldrene til å være oppmerksomme og nysgjerrige på barnas indre tilstander, også i tiden som kommer etter samlivsbruddet.

Metode

Beskrivelse av materiale og utvalg

Materialet til denne studien er hentet fra FORM-prosjektet sin database, og jeg beskriver først kort FORM-prosjektets utvalg (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). Dette utvalget består av 154 foreldrepar som søkte mekling etter samlivsbrudd. Materialet er samlet inn fra 12 meklere i Østlandsområdet, hovedsakelig fra familiekontorer. De utvalgte meklerne kjennetegnes ved høy kompetanse og lang arbeidserfaring. Familiene kommer både fra lands- og bykommuner med ulik befolkningstetthet. Datainnsamlingen har bestått av spørreskjema til partene før mekling, lydopptak av meklingstimene, partenes og meklers vurdering etter hver meklingstime og meklers vurdering av hele meklingsforløpet. Det har også blitt samlet inn oppfølgingsintervju fra foreldrene 15 mnd. etter mekling. Alle deltakere i prosjektet er informert om prosjektets målsetninger, og har samtykket til deltakelse. I en delrapport av prosjektet vurderes det at utvalget har mange fellestrekk med den generelle befolkningen av separerende foreldre som møter til mekling (Gulbrandsen & Tjersland, 2009).

Fra dette utvalget har jeg totalt valgt ut 14 saker. Jeg har bevisst valgt korte meklingsforløp, da de aller fleste som møter til mekling kun benytter seg av en eller et par timer, av de tilsammen syv tilbudte meklingstimene (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). De utvalgte sakene er kun en-timers og to-timers saker. Utvalget er strategisk, det vil si at det forsøker å vise variasjonsbredde. Det er derfor forskjellige meklere, varierende grad av konfliktnivå, varierende tid siden bruddet og varierende årsak for meklingen (oppløse ekteskap, oppløse samboerskap, vurderer rettsak). Utvalget ble valgt slik fordi jeg ønsket å se etter mulige *generelle* kjennetegn ved foreldres måte å bringe inn barnet i mekling på, uavhengig av deres spesifikke situasjon. Jeg benytter meg kun av lydopptakene fra selve meklingstimene, som jeg har transkribert. Disse transkriberte tekstene utgjør materialet for min studie.

Hovedsakelig er begge foreldre tilstede under hele meklingen. I et par saker er kun en forelder inne av gangen. I en sak kommer en koterapeut inn underveis. Antall felles barn er fra 1-5, flest har ett eller to felles barn. I noen saker har en av partene i tillegg særkullsbarn, i andre saker har begge foreldre særkullsbarn. I ni av sakene nevnes ikke særkullsbarn.

Metodisk tilnærming

Kvalitativ tilnærming

En kvalitativ tilnærming muliggjør en dybdeforståelse av sosiale og psykologiske fenomener som opptrer i forskjellige kontekster, og åpner for utforsking både av prosesser, altså hvordan noe foregår, og meningsinnhold. Fokuset ligger på å utforske, beskrive og tolke personlig og sosial erfaring (Smith, 2008). I møte med et felt der det er lite tidligere forskning, er også en kvalitativ tilnærming fruktbar, da den åpner for å finne og beskrive nye figurer og fenomener i den aktuelle konteksten. Slik kan den kvalitative forskningen være eksplorerende og hypotesegenererende, som i neste omgang kan være til inspirasjon for mer spesifikk, kvantitativ forskning (Charmaz, 2008). Det finnes mye forskning innen meklingsfeltet, men lite av denne forskningen peker direkte på hvordan det snakkes om barnet i meklingen. Derfor ansees kvalitativ tilnærming å være passende i denne studien.

Grounded theory

Som metodisk tilnærming til analyse av materialet har jeg valgt å ta utgangspunkt i Grounded theory (Willig, 2008; Charmaz, 2008), fra nå kalt GT, og denne retningens prinsipper for håndtering av et omfattende datamateriale. GT har som mål å identifisere meningsfulle kategorier som avdekkes eller genereres gjennom interaksjon med den aktuelle teksten. Ut ifra disse kategoriene er det et endelig mål om å skape en *kontekst-spesifikk teori* om det aktuelle fenomenet som kan forklare kategoriseringene og sammenhenger mellom disse. En sentral tanke i GT er at analysene skal være forankret (grounded) i det spesifikke materialet, og være fenomen-nære, og ikke styres av eksisterende teorier og hypoteser. Det anbefales i litteraturen om GT at forskeren utsetter litteraturgjennomgang til etter analysene, for ikke å bli "biased" i sin interaksjon med materialet (Charmaz, 2008).

Jeg har valgt å følge den sosialkonstruksjonistiske versjonen av GT (Charmaz, 2008; Willig, 2008), som vektlegger forskerens egen rolle i utvikling av kategorier og nye teorier i større grad. Det argumenteres for at resultatene ikke bare *dukker opp* (emerge), men blir *konstruert* av forskeren gjennom interaksjon med datamaterialet. Slik kan man videre tenke seg resultatet mindre som "sannheten", men heller som "en mulig sannhet" blant flere. En del av analyseprosessen består i å avdekke ideene forskeren har fått om materialet etter å ha

interagert med det. Å redgjøre for refleksivitet blir sentralt i et studie med utgangspunkt i denne formen for GT. Det innebærer å være seg bevisst forskerens personlige forutsetninger for å forstå materialet, hvilke analysevalg som har blitt tatt, hvilken tolkning av kontekst forskeren har, etc. Analyseprosessen kan heller ansees å være en teorigenererende og hypotesegenererende enn en teoriavdekkende prosess.

Man skiller ofte mellom to versjoner av GT, den "fulle" og den "forkortede" versjonen. Den "fulle" versjonen av GT skisserer en forskningsprosess der man fleksibelt forflytter seg frem og tilbake mellom datainnhenting, analyse og kategoridannelse. På denne måten kan man ved dannelse av nye kategorier, gå tilbake til subjekter, gi mer fokuserte intervjuer, innhente data på nye måter, og på denne måten "mette" kategoriene, og elaborere og raffinere dem. Man kaller det ofte "forkortet" versjon av GT når man benytter de metodiske prinsippene i arbeidet med et avgrenset datamateriale, der man ikke har denne muligheten til å innhente ny data underveis i prosessen. Man mister noe av den sirkulære kvaliteten som kjennetegner den fulle versjonen av GT. Denne studien befinner seg et sted imellom disse to versjonene. En full versjon av GT ville innebære at jeg innhentet ny data underveis i analysene, eksempelvis ved å utføre fokuserte intervjuer med foreldrene i utvalget, eller å intervjuer meklerne om fenomener som fremsto som sentral underveis i analysene, og på den måten få mer dybdeforståelse for disse fenomenene. Når imidlertid fokuset for studiet er den spesifikke konteksten *meklingsrommet*, ville slik datainnsamling endret perspektivet og dermed fortolkningsrammen for de endelige resultatene. Jeg har derfor mot slutten av analyseprosessen valgt å innhente fire nye meklingssaker, i tillegg til de opprinnelige ti sakene, fra det samme prosjektet, FORM (Gulbrandsen & Tjersland, 2009), da disse forholder seg til den samme konteksten som det opprinnelige materialet; meklingsrommet.

Metodiske problemstillinger

Begrepene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet står sentralt i *kvantitativ* forskning, og har ofte blitt benyttet i kritikk av den kvalitative forskningstilnærmingen (Kvale, 1997). Innen det kvalitative feltet diskuteres det imidlertid hvilken rolle disse begrepene skal ha (Yardley, 2008). Kvale (1997) redgjør for hvordan noen kvalitative forskere tar helt avstand fra de tre begrepene, mens andre heller benytter seg av begreper som sikkerhet, bekreftbarhet og troverdighet for å vurdere kvalitativ forskning. Kvale (1997) forsøker selv å rekonseptualisere de tre begrepene, slik at de har en større relevans også for det kvalitative forskningsfeltet. En

grundig utredning om begrepenes plass i kvalitativ forskning vil falle utenfor denne studiens rammer, men jeg vil imidlertid kort kommentere begrepene her.

Reliabilitet omhandler grad av pålitelighet i utvelging, innsamling og analysering av data til forskning. I kvalitativ forskning benytter forskeren seg selv som instrument i analyseprosessen, og man åpner derfor for at resultatene alltid vil influeres av forskerens egen personlighet, bakgrunn og faglige ståsted. Denne holdningen står særlig sentralt i den sosialkonstruksjonistiske varianten av GT (Charmaz, 2008; Willig, 2008). Dermed vil resultatene alltid være kun *en* av flere mulige forståelser av det opprinnelige materialet, og en annen forsker i møte med det samme materialet ville kanskje lagt vekt på andre sider enn de som fremheves. Relatert til dette blir det viktig å være tydelig ovenfor leseren om forskerens bakgrunn og valg underveis i interaksjonen med materialet (Willig, 2008). Dette har jeg valgt å formidle gjennom et kapittel om personlig refleksivitet.

Å vurdere validitet av forskning innebærer å vurdere hvordan et studie har blitt utført, samt om resultatene er nyttige og til å stole på (Kvale, 1997; Yardley, 2008). Har man studert det man ønsket å studere? I dette studiet ønsket jeg å utforske hvordan foreldre bringer barnet sitt inn i meklingskonteksten gjennom tale. Et formål med dette er å muligens kunne gi meklere noen verktøy i møtet med disse foreldrene og deres representasjoner av barna. I lys av dette kan man si at studiet har høy økologisk validitet. Materialet er opptak fra reelle meklings timer der foreldre i samlivsbrudd møtes. Det er viktig her å understreke at materialet jeg som forsker får tilgang til *kun* er hva foreldrene uttaler i timen. Fra dette materialet kan jeg på ingen måte si noe om foreldrenes generelle evner, prosjekter eller bakenforliggende motiver i en bredre sammenheng. Det jeg derimot kan si noe om, er hvilken informasjon vi får tilgang til i *meklingskonteksten*, og hva som kjennetegner denne informasjonen. Dette er tilsvarende den informasjon meklere også får tilgang til i sitt møte med foreldrene.

Generaliserbarhet adresserer om de foreliggende resultatene kan benyttes til å si noe om en større populasjon, og om resultatene kan overføres til andre kontekster (Kvale, 1997). I mitt studie møter vi 14 foreldrepar som er i samlivsbrudd. Dette er ikke stort nok antall til statistisk generalisering, slik man søker det i kvantitativ forskning. Det er heller ikke hensikten med dette studiet. Når resultatene presenteres og diskuteres er det med full

forståelse for at disse resultatene er et produkt av interaksjon mellom de spesifikke informantene, den spesifikke konteksten, og den spesifikke forskeren, på *ett* tidspunkt (Willig, 2008). Imidlertid er det en tanke innen kvalitativ forskning at et fenomen som eksisterer til en tid, i ett utvalg, også kan eksistere i andre sammenhenger (Willig, 2008). På den måten muliggjør man at resultatene kan ha betydning utenfor sin egen kontekst, men mer som hypoteser og arbeidsmodeller, enn som "sannheter".

Analyseprosessen

Analyseprosessen slik den beskrives i GT (Charmaz, 2008; Willig, 2008) er en sirkulær prosess, der man stadig beveger seg mellom forskjellige trinn i analyseprosessen, og benytter forskjellige strategier. Selv ikke forskningsspørsmål er fastsatt, men kan modifiseres underveis i prosessen, i møte med materialet. Slik er det utfordrende å gi en eksakt gjengivelse av utviklingen i analysene. For likevel å gi leseren en forståelse for retningen i denne prosessen, vil jeg presentere de suksessive analysetrinnene jeg har vært gjennom på veien mot de endelige resultatene. Det skal legges til at i realiteten jobbet jeg mer sirkulært enn det som lar seg presentere. Nedenfor belyses noen sentrale begreper i GT som ble benyttet gjennom hele analysen.

Nøkkelbegreper

Konstant komparativ analyse betegner prosessen der man både søker etter likheter mellom analyse-enheter, for å kunne gruppere disse, samt å søke etter differensiering innad i grupperingene, for å identifisere underkategorier og forskjellige varianter av samme fenomen. Det endelige målet med denne komparative analysen er å til slutt ha kartlagt alle variasjoner og sammenhenger mellom disse, og beskrive dette i en kontekstspesifikk teori (Charmaz, 2008). Når man allerede har identifisert noen kategorier i materialet, benytter man seg av *negativ case-analyse*, det vil si at man leter etter fenomener i materialet som muligens avkrefter den midlertidige kategoriseringen. Denne prosessen fører iblant til at man må forkaste kategoriene, eller endre på dem for også å kunne beskrive de nye fenomenene. Negativ case-analyse sørger for at man holder seg forankret i materialet gjennom hele analyseprosessen. *Teoretisk sensitivitet* er å være seg bevisst hvordan forskeren interagerer med materialet. Det er forskeren som tar kategoriene fra et deskriptivt til et mer analytisk

nivå, gjennom å ilegge et fortolkende aspekt, og ved å stille analytiske spørsmål til tekstene. Man ivaretar denne sensitiveten gjennom *memoskriving*, å dokumentere tanker og refleksjoner man som forsker gjør underveis i analyseprosessen. Memoene blir både en dokumentasjon av prosessen rundt teoriutviklingen, samt dokumentasjon av definisjoner og analytiske notater tilhørende de endelige resultatene. *Teoretisk sampling* innebærer innhenting av nytt datamateriale for å utfordre eller utvide de allerede identifiserte analytiske kategoriene. Målet med teoretisk sampling er *teoretisk metning*, der tilførsel av ny data ikke gir behov for nye kategorier eller nyanseringer av de eksisterende. Imidlertid er en slik metning mer et mål enn en realitet, da man som regel alltid kan raffinere eller endre sine kategorier eller perspektiver videre (Willig, 2008).

Bli kjent med materialet

Første steg i analyseprosessen var å bli kjent med materialet. Jeg tok for meg her ti av de totalt fjorten sakene i utvalget. De fire siste ble inkludert senere i analyseprosessen. Alle sakene var på lydfil. Noen saker var allerede transkribert da jeg mottok dem, de resterende transkriberte jeg selv. Denne prosessen ga meg god kjennskap til innholdet i disse sakene, og allerede da gjorde jeg meg tanker relatert til studiens tematikk. Sakene som allerede var transkribert, gjorde jeg meg kjent med ved å lese gjennom dem flere ganger, før jeg startet å kode dem.

Innledende koding

Etter å ha gjort meg kjent med tekstene, var neste skritt å identifisere de områdene av materialet som omhandlet barn. Alle utsagn der barnet ble omtalt ved navn, betegnelsen "barnet/barna" eller "hun/han" som refererte tilbake til barna, ble inkludert, uavhengig av hvilken rolle barnet spilte i utsagnene. De utvalgte utsagnene utgjorde da materialet som i neste omgang skulle kodes og analyseres videre. Allerede her blir min rolle som forsker synlig. Selv om utvelgelsen ble forsøkt holdt så objektiv som mulig, vil det likevel ligge et element av fortolkning og aktiv velging fra min side. Etter denne identifiseringsprosessen begynte den innledende kodingen, (*initial coding*) som går ut på å sette datanære "merkelapper" på materialet. Man kan velge om man vil kode linje for linje, setning for setning, avsnitt for avsnitt, eller til og med side for side (Willig, 2008). Imidlertid, jo mindre analyse-enhet man velger, jo nærmere er man materialet, og jo mindre er sjansen for å overse

forskjellige fenomener. Jeg valgte setning eller utsagn som analyse-enhet. Utsagn for utsagn ble lest og analysert, og merket med en tittel som gjenspeilet innholdet i det spesifikke utsagnet. Spørsmålene jeg stilte til materialet i denne delen av prosessen var "hva skjer her", "hva snakkes om", "hva gjøres her" og "hvordan gjøres det". For hvert utsagn vurderte jeg om jeg kunne anvende en kode jeg allerede hadde laget, eller om jeg måtte lage en ny kode. Hvis jeg fant utsagn som kunne tilhøre en eksisterende kode, men som skilte seg noe fra den, lagde jeg en ny kode, og noterte meg nyansen i en logg. Dette er konstant komparativ analyse. De fleste sitater kan i utgangspunktet kodes på flere måter, da de fleste sitater innehar flere kvaliteter. Jeg forsøkte å merke sitater med det mest fremtredende i dem, iblant kunne samme sitatet generere flere koder. I denne fasen forsøkte jeg å unngå å gruppere utsagn i større, generelle kategorier, da man slik står i fare for å miste mulige nyanser. Jeg tilstrebet altså å holde analysen på et fenomen-nært og deskriptivt nivå. Den innledende analysen førte til 226 råkoder, som ble oppført med titler og eksempler fra teksten i et dokument (se vedlegg for utdrag). Av disse kodene var det mange som klart var beslektet, og noen var veldig overlappende. At denne innledende kodingen var så grundig kan sees på som en styrke ved dette studiet, da man ikke har utelukket mulige nyanser ved for tidlig å abstrahere og gruppere fenomener sammen.

Fokusert koding

Neste steg i analyseprosessen kalles fokusert koding. I arbeidet med de innledende råkodene vil man gradvis oppdage områder som er mer frekvente og fremtredende enn andre, og man begynner å ane figurer i materialet, hvordan de innledende kodene kan grupperes i overordnede bolker, med høyere abstraksjonsnivå. Jeg forsøkte på dette punktet å skaffe meg oversikt over råkodene, og lete etter måter å strukturere dem på. Det viste seg at råkodene representerte forskjellige kvaliteter av materialet. Mange refererte til innhold, andre til handling, noen refererte til formaspekter, andre igjen til tidsaspekter og hvem som hadde agens i utsagnene. Allerede under råkodingen ble det klart at noen koder hadde høyere abstraksjonsnivå enn andre, og beskrev mer generelle karakteristikk, mens andre koder var mer spesifikke og nyanserte. Ganske raskt hadde jeg endel tematiske kategorier, som rommet mye av materialet. Noen eksempler på disse kategoriene er "barn og økonomi", "barn og ny partner" og "foreldres forhold til barn". Selv om disse kategoriene favnet om store deler av materialet, følte jeg at mange av de innledende kodene "forsvant", og at man mistet mange identifiserte kvaliteter ved materialet ved å gruppere dem i for generelle "sekkebegreper".

Kodene ble på dette punktet hovedsakelig gruppert på grunnlag av felles tematikk, mens "hvordan"-aspektet/ prosess-aspektet fikk lite plass. Her valgte jeg å gjøre en ny fokusert analyse av materialet, med mer fokus på handling. Dette ville kreve at jeg så på materialet med andre "briller", på tvers av temakategoriene som allerede hadde tredd frem. Spørsmål jeg stilte til teksten denne gangen var hovedsakelig "hva er foreldrenes prosjekt for barna" og "hvordan snakkes det om barnet?". Jeg skal gi et eksempel på overgang fra "tema-briller" til "handling"-briller her. Eksemplet viser også hvordan jeg som forsker interagerer og påvirker resultater ut ifra hvilke spørsmål jeg stiller til materialet. Utsagnet *"stakkars, hun [barnet] må tåle deg som er så gjerrig"* ble i første koding merket som "barn og økonomi". Med fokus på handling flyttet jeg blikket over til hva mor *gjør* i dette utsagnet. Da kan man for eksempel kategorisere utsagnet som "bekymrer seg for barn", eller "ønsker å skåne barn for andre forelder". Det er viktig å påpeke her at når jeg snakker om hva foreldrene gjør, eller hva som er deres intensjon, så er det med forståelse for at jeg ikke har tilgang til indre eller egentlige intensjoner hos foreldrene, kun det som fremtrer av teksten. Det er et klart element av fortolkning her, da man aldri kan vite andres egentlige intensjon kun basert på deres utsagn. Det fremhever også hvor avgjørende mitt fokus som forsker er. Hvis fokuset ikke hadde vært på barnet, kunne det for eksempel vært nærliggende å tenke at utsagnet gjenspeiler et vanskelig forhold til far.

På dette tidspunktet i analysen innså jeg behovet for å dele meklers utsagn fra foreldres utsagn, da det kunne være forvirrende og forstyrrende å forsøke å tolke disse under ett. Jeg valgte her å kun fortsette med foreldrenes utsagn, og legge meklers beskrivelser av barn til side.

Utvikling av kategorier

Etterhvert i analysen skal man forsøke å løfte de deskriptive kodene inn i mer analytiske og fortolkende kategorier, samt beskrive sammenhenger mellom de forskjellige kategoriene (Charmaz, 2008). Etter å ha gjennomgått materialet med fokus på handling, søkte jeg å utforme abstraherte kategorier. Jeg brukte lang tid i denne fasen, for å finne kategorier som i høy grad var dekkende for det komplekse materialet. Jeg forsøkte lenge å skape kategorier som kunne romme og kombinere både det tematiske og det formmessige aspektet jeg hadde identifisert. Analysearbeidet i denne fasen besto i konstant sammenlikning og differensiering av forskjellige fenomener. Mange forsøk på inndeling av materialet måtte forkastes da de

enten ble tydelig avkreftet av negative caser, det vil si utsagn som ikke lot seg plassere i de eksisterende kategoriene, eller fordi inndelingen ikke godt nok ivaretok de kvalitetene ved materialet som jeg anså som relevante og interessante å formidle. En mulig årsak til at denne fasen ble så lang og utfordrende, er at den innledende kodingen var veldig grundig. På den måten hadde jeg tilgang til mange nyanser av materialet, og ønsket å fremheve disse for leseren. Jeg måtte imidlertid velge ut noen kvaliteter som fremsto som særlig relevante, og kategorisere materialet ut ifra dette. Jeg valgte her å forlate forsøket på å kombinere form-aspektet og tema-aspektet i felles kategorier, og bestemte meg for å dele analysearbeidet inn i to deler, ledet av disse to problemstillingene;

1. På hvilke måter bringes barnet inn i meklingen av foreldrene gjennom det de sier?
2. Hvilke temaer fremstår som viktige for foreldrene i prosessen mot enighet om avtaler?

Ferdigstilling av kategoriene

Til slutt nådde jeg en inndeling av kategorier som ikke lett lot seg avkrefte, selv om en videre rafinering alltid er mulig (Charmaz, 2008). Jeg jobbet fortsatt en stund med hvordan kategoriene skulle presenteres og benevnes, for at de skulle bli mest mulig tilgjengelige og forståelige for leseren. Jeg fremhever igjen den sirkulære utviklingen i analyseprosessen. Gjennom alle faser har jeg testet de mulige kategoriseringene og deres gyldighet ved å lese tilfeldige utdrag fra de forskjellige sakene i utvalget, samt iblant å ta et skritt tilbake for å se om helheten er ivaretatt i struktureringen, og om kategoriseringen kan være nyttig for leseren. Gjennom hele prosessen har veileder bidratt uvurderlig i diskusjonen rundt de gryende resultatene, med råd og tilbakemeldinger på resultatenes relevans og forståelighet. Som siste fase i analyseprosessen, hentet jeg inn fire meklings-saker til fra FORM-prosjektet (de resterende av de totalt 14 sakene) (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). Disse sakene var transkribert, også valgt ut strategisk med hensyn til konfliktnivå og type mekling. Hensikten med å hente inn disse sakene var å vurdere de nye tekstene opp mot mine analytiske kategorier, for å se om de var meningsbærende også i møte med dette materialet; om det var behov for nye kategorier, eller modifisering av de eksisterende. Langt på vei fungerte kategoriene opp imot de nye sakene, kategoriene ble altså stående, mens beskrivelsene av dem ble tilført noen flere nyanseringer i lys av de nye sakene.

Organisering av funnene

De endelige funnene vil presenteres i henhold til de to hovedproblemstillingene presentert tidligere. Til problemstilling 1, "På hvilke måter bringes barnet inn i meklingen av foreldrene gjennom det de sier?", presenteres fire måter foreldrene omtaler barna på, som reflekterer materialets *form*. Påfølgende vil sammenhenger mellom disse fire form-kategoriene beskrives og utvides med frempek til diskusjon. Til problemstilling 2, "Hvilke temaer fremstår som viktige for foreldrene i prosessen mot enighet om avtaler?" presenteres seks temaområder som henviser til *tema og innhold* i materialet. Sammenhenger mellom disse vil også presenteres kort i et eget kapittel. Utvalgte sitater fra materialet benyttes for å eksemplifisere og understreke poenger som gjøres i beskrivelsene av fenomenene. Sitatene presenteres så nært opp til slik de opprinnelig ble uttalt, men med noe omskriving for lettere lesing og for å ivareta informantenes anonymitet (Kvale, 1997). Kategoriene reflekterer ikke absolutt adskilte fenomener som fremtrer i materialet, og søker derfor ikke å være gjensidig utelukkende. Kategoriseringen er heller et forsøk på å belyse sentrale og fremtredende aspekter i et sammenhengende og komplekst materiale.

Etiske betraktninger

Alle som deltok i FORM-prosjektet har blitt informert om prosjektet, prosjektets formål, og planlagt anvendelse av datamaterialet som skulle samles inn, før de samtykket til deltakelse. FORM-prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, samt av Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk Helseregion Sør avdeling B, REK Sør B.

Mange hensyn er tatt for best mulig å ivareta informantenes anonymitet. Jeg mottok lydfile og transkriptene kun identifisert med nummer, og har ikke hatt tilgang til personopplysninger relatert til sakene. Personopplysninger som likevel fremgår av lydfile har blitt fjernet eller endret i transkriptene. Både lydfile og transkriptene har blitt sikkert oppbevart, og vil slettes ved fullføring av denne studien. Sitater fra materialet som brukes i denne rapporten har også blitt valgt ut med tanke på å verne om foreldrenes anonymitet og integritet.

Når man rapporterer om forskningsprosess og resultater er det også viktig å presentere dette

på en slik måte at det ikke oppleves krenkende eller belastende, verken for de spesifikke familiene, eller andre i liknende situasjon. Når jeg i dette studiet fokuserer på foreldre og hvordan de forholder seg til barnas beste, er det på ingen måte hensiktsmessig å forsøke å fordele skyld eller å være moraliserende. Hensikten med å forske på dette feltet, er heller å bidra til *økt* forståelse for disse foreldrene, slik at meklere og andre fagfolk lettere kan komme i posisjon til å bidra til gode løsninger for alle parter. Etter å ha arbeidet med dette materialet lenge, er det min klare oppfatning at alle foreldrene på sin måte uttrykker at de ønsker barnets beste, selv om man har forskjellige verdsett, holdninger og definisjoner på hva som faktisk er best. At foreldres egne behov og interesser kommer frem i meklingsstimene ser jeg ikke på som en motsetning til å søke barnas beste. Med utgangspunkt i dette, har jeg bestrebet meg på å presentere foreldrene i utvalget på en respektfull måte som ivaretar deres integritet og yter forståelse for den utfordrende situasjonen vi møter dem i.

Personlig refleksivitet

Jeg er en ung kvinne uten barn, og har ikke opplevd samlivsbrudd i nær familie. Jeg hadde lite kjennskap til meklingsfeltet før jeg for ca. to år siden ble oppmerksom på en utlysning i forbindelse med FORM-prosjektet, som inviterte til hovedoppgave-skriving innen dette feltet. I forkant av oppgaveoppstart jobbet jeg med datainnsamling for SAMSAM-prosjektet (studie av samarbeid og samværsordninger etter samlivsbrudd), en pågående videreføring av FORM-prosjektet der man kontakter foreldrene 15 mnd. etter meklings, for å intervju dem om samværsordninger, gjennomføring av avtaler etc. Jeg utførte telefonintervjuer med rundt 50 foreldre, og fikk innsikt og interesse for meklingsfeltet gjennom dette. På det gjeldende tidspunkt hadde jeg imidlertid ennå ikke fokusert min oppgave mot barneperspektivet, og var derfor ikke spesifikt bevisst dette i denne perioden. Jeg leste noe litteratur, men satt meg ikke grundig inn i fagfeltet. Fordelen med dette er at jeg langt på vei kunne følge Grounded theory-tilnærmingen sitt prinsipp om å forsøke å unngå litteraturgjennomgang i forkant av analyseprosessen, og slik holde meg nær materialet uten å være påvirket av eksisterende teorier om representasjoner av barn i meklings. En mulig ulempe er forøvrigt at med så lite forkunnskap kunne jeg risikere å bli veldig "bred" i mine analyser, og slik forbli på et "lavt analysenivå" lenge. Jeg anser det imidlertid ikke å være noe stort problem, da en slik bred inngang til materialet passer til en eksplorerende og hypotesegenererende tilnærming.

Hele analyseprosessen har bestått av aktive valg og vurderinger fra min side, og jeg er veldig bevisst på at resultatene, slik jeg presenterer dem, har blitt til som en interaksjon mellom meg og materialet. Jeg tenker at det gir meg god forståelse for hvordan meklere møter foreldre i meklingskonteksten. De vil også alltid forstå og fortolke foreldres representasjoner av barna, ut ifra sin bakgrunn, sin fagkunnskap og sine verdier. I fasen der jeg lette etter kategorier som best inkluderte og presenterte de forskjellige kvalitetene ved materialet, spilte min kreativitet en stor rolle. Med dette mener jeg ikke at jeg fant på nye ting som ikke tilhørte materialet, men at kreativitet og fantasi var nødvendig for å finne gode og forståelige måter å presentere materialet på. Her kommer det inn elementer av fortolkning, som nettopp løfter kodene fra å være deskriptive til å få et mer teoretisk preg.

I løpet av analyseprosessen snakket jeg med folk rundt meg, og presenterte for dem midlertidige kategoriseringer for å se hvordan de ble oppfattet, og om de fremsto meningsfulle. I samtale med både psykolog, helsesøster, lærer, politi og medstudenter fikk jeg forskjellige perspektiver på hvordan de i sin hverdag møtte foreldre og barn i samlivsbrudd. Jeg fikk gjennom disse samtalene ofte ny forståelse for sammenhenger, og forståelsen for at ved å endre merkelapper og perspektiv på det rike materialet jeg hadde, kunne mange meningsfulle "figurer" tre frem. Jeg vil understreke at i disse samtalene ble aldri sensitive data utlevert, det var kun de overordnede, abstraherte kategoriene som ble diskutert.

Resultater

Funnene som presenteres er fenomener og tendenser som jeg har blitt opptatt av i min interaksjon med materialet, og som i stor grad er presentert på tvers av de forskjellige sakene. Det søkes ikke å gjengi den enkelte families historie eller situasjon i sin helhet, heller ikke å beskrive de spesifikke barna for leseren. Utdrag fra de forskjellige sakene benyttes for å eksemplifisere, nyansere og å vise bredden i de fenomenene som jeg har funnet. Betegnelsene M [mor], F [far] og T [terapeut/mekler] benyttes i sitatene. B1, B2 osv. henviser til barnet og hvilken posisjon det har i søskenflokket, der B1 er eldst. Det vil presenteres noen refleksjoner rundt hvordan de identifiserte fenomenene ser ut til å gruppere seg, hvilken funksjon de kan ha, og i hvilke typer mekling de ser ut til å være mer fremtredende.

Problemstilling 1:

På hvilke måter bringes barnet inn i meklingen av foreldrene gjennom det de sier?

Jeg har identifisert fire overordnede måter barnet blir omtalt på. Fokuset i dette kapittelet ligger på form, og ikke på innhold. I fortsettelsen av oppgaven vil disse fire måtene samlet betegnes som form-aspekter. En måte barnet bringes inn i meklingen på er gjennom *direkte beskrivelser*, de tre andre måtene er indirekte omtale gjennom beskrivelse av henholdsvis *planer for barnet, verdier og normative utsagn, og vurderinger av konsekvenser*.

Barnet beskrives direkte

F: *"hun som er eldst er opptatt av å være sammen med hun yngste, mer enn hun yngste"*
(Sak 2)

Foreldre gir direkte beskrivelser av sine barn, slik de ser det og kjenner det. Gjennom denne måten å omtale barna på, får tilhøreren innblikk i hvem det spesifikke barnet er, det subjektive barnet. Foreldrene kan gi faktaopplysninger som navn, alder og utseende, og de kan fortelle om barnets indre verden, tanker og følelser de oppfatter at barnet har. Vi blir ikke bare kjent

med særegne trekk ved barna, men får også tilgang til foreldrenes fortellinger om barnas liv, og tidligere opplevelser. Foreldrene kan snakke om hvordan søsken er like eller forskjellige, men også hvordan barn og foreldre likner. Noen kan ha svært forskjellige oppfatninger av barna, andre utfyller hverandres beskrivelser på en samstemt måte.

F: *"(...) Så har du B2 som er litt mer lettpåvirkelig. Han er veldig.. lynnet hans er veldig likt mors, og da er det veldig lett at de er litt sånn med hverandre. Ja, for B1 er litt mer lik meg, og jeg liker ikke konfrontasjoner. Mor liker konfrontasjoner, hun liker å ha ting oppi luften hele tiden. Jeg liker helst ikke å ha noe bråk rundt meg i det hele tatt. Jeg hater sånn type ting." (Sak 11)*

F: *"(...) de har jo litt sånn følsomhet på forskjellige måter. Den eldste er veldig emosjonell"*

M: "ja, han forteller alt og snakker om alt, og..."

F: *"men han er også sånn som kan bli fysisk dårlig av emosjonelle. Han tar det så innpå seg at han blir kvalm"*

M: "sånn som meg. Akkurat sånn som meg. Jeg har hatt magevondt i mange år".

F: *"og han nummer to, han er en lukket person. Som gjør sine refleksjoner i det stille. Og som er vanskelig å åpne". (Sak 3)*

Vi får også kjennskap til hvordan barnet har forholdt seg til samlivsbruddet og den situasjonen familien står i nå. Foreldrene forteller om barnets reaksjoner, utsagn og ønsker relatert til avtalene som skal inngås i meklingen. Iblant når foreldre beskriver sine barn direkte, ledes tanken hen til begrepet *mentalisering* (Allen, 2006), å tenke og snakke om mentale tilstander, i dette tilfellet barnets mentale tilstander. Foreldrene gjør dette i varierende grad. Noen beskriver barna hovedsakelig i form av direkte atferd og ytre kjennetegn, og lite kommer frem av hvordan de lever seg inn i barnas følelsesmessige reaksjoner. Andre foreldre reflekterer mer rundt barnas indre tilstand, og hvordan dette kan henge sammen med observert atferd. Det er viktig å poengtere her at mitt materiale på ingen måte gir grunnlag for å si noe om foreldrenes reelle evne til å mentalisere sine barn, det gir kun et bilde av hvordan barna verbalt blir mentalisert i *meklingstimene*. I sitatet nedenfor ser vi en far som forsøker å forestille seg hvordan sønnen opplever foreldrenes konflikt:

F: *"(...)han føler veldig negativitet mellom meg og henne [mor]. Jeg vet ikke hvordan han oppfatter det, for å si det sånn. Antakeligvis tar han det veldig tungt, i forhold til det med kommunikasjon.)"* (Sak 11)

Gjennom foreldrenes direkte beskrivelser av barna, får vi iblant tilgang til barnets egne opplevelser og tanker, formidlet slik foreldrene har oppfattet dette. Når barnet selv ikke er tilstede i meklingskonteksten, blir dette vår eneste kilde til barnets eget perspektiv. Foreldre forteller direkte og indirekte hva barnet har formidlet til dem om sine ønsker, tanker, følelser og meninger, både generelt og spesifikt relatert til brudd og avtaler rundt dette.

M: *"Han er fjorten, og sier dette. Så sier han at "Jeg vil ikke stå i retten og si stygge ting om pappa, nei, jeg vil ikke". For det ville han jo ikke, for han [far] har tross alt vært ganske allright mot han [sønnen]." Men sier han ting som er feil, så vil jeg nok kanskje kunne si at det ikke stemmer, det vil jeg nok". Som B1 sa, "mamma, før de setter barna hos han, er det vel noen som snakker med meg og B2, det må vel være noen som snakker med oss som er ungdommer, og som har bodd i dette hjemmet. Det kan ikke være sånn at ingen vil høre". Men de vil ikke stå i retten, ingen av de vil stå i retten og si noe stygt om han".* (Sak 7)

Vi blir også kjent med barna gjennom foreldrenes narrativer. Blant annet har de beskrivelser av tidligere samværsformer, tidligere relasjoner og erfaringer barna har hatt. Vi blir ofte kjent med hvordan barna har forholdt seg til øvrig familie, til hver av foreldrene og til sine søsken i oppveksten. Barna kan fremstå som bipersoner eller hovedaktører i disse narrativene.

Familiens narrativer kan iblant inneholde historier om svik og utrygghet, noe som ofte blir brukt som argumenter mot en foreslått samværsavtale. Det hender også at foreldrene refererer til nylige hendelser der man har forsøkt en samværsform, og der de opplever at dette ikke fungerer bra for barna. Foreldre kan fortelle om barnas betydning for dem.

Barnet omtales via planer for barnet

Når barn omtales i dette materialet, skjer det oftest i forbindelse med planer for fremtiden, hovedsakelig relatert til bosted og samværsfordeling. Det henvises mye til det praktiske rundt avtalene, antall dager barna skal være hos hver av foreldrene, hvordan man bytter fra hjem til

hjem, og hvordan man skal fordele ferie og høytid. Når fremtidige bosteds- og samværsplaner beskrives på denne måten, er det ofte i forbindelse med å lage en skriftlig avtale rundt akkurat disse temaene. Mange foreldre har i forkant av meklingen forberedt seg, og ofte avtalt seg imellom hvordan de ønsker å praktisere samvær med barna sine. Noen ganger er til og med planene nedskrevet på forhånd, og leses høyt opp i timen. Barnet trer mindre frem gjennom slike planbeskrivelser enn gjennom de direkte beskrivelsene av barna. Barna har en mer indirekte plass, og praktiske aspekter kommer mer i forgrunn. Barnet fremstår ofte som objekt i disse beskrivelsene.

Når foreldrene beskriver planer på denne måten, synes det i hovedsak å ha til hensikt å informere mekler om hva de allerede har avtalt, og hvordan de tenker seg framtiden rundt barna. Foreldrene fremstår som regel enige i planene, iblant utfyller de hverandre når de forteller, og kommer med oppklarende eller repeterende fakta til mekleren. Planbeskrivelser som dette er oftere representert hos foreldre med lavt konfliktnivå seg imellom, og med færre konfliktflater. Et generelt trekk ved disse sakene er at vi får vite ganske lite om de barn det er snakk om. Iblant repeterer mekler det foreldrene sier. Det kan bidra til at foreldrene oppdager nyanser i planene de ikke har tenkt på, eller områder der de har misforstått hverandre. Når dette skjer, endrer ofte samtalen karakter, og andre måter å omtale barnet på trer frem.

Omtale av barn knyttes til verdier og normative utsagn

M: *"(...) at alle fire bodde sammen, det har vært mitt primære ønske, og at de hadde masse samvær med far, bevare meg vel, men jeg har ikke lyst til å splitte de fire søsknene"*
(Sak 7)

Med utgangspunkt i egne verdier, fokuserer foreldrene på hva som er det beste for barnet, hva de ønsker for dem, hva som er ideelt og hva som til motsatt ikke er ideelt, og derfor burde unngås. I dette ligger det også mange føringer for hva foreldre bør gjøre for sine barn. Det normative aspektet fremgår både gjennom samtaler om hva som generelt er bra for alle barn, det objektive barnet, samt mer spesifikt og kontekstuellt i samtaler om hva foreldrene ønsker for egne barn i den situasjonen de nå befinner seg i.

En stor del av dialogene som omhandler verdier og normer relatert til barna, peker på hva

foreldre burde gjøre for barnets skyld. Nesten alle foreldrene i utvalget har utsagn som peker på hvordan de burde forholde seg som gode foreldre. Dette innebærer for eksempel generelle og overordnede ting som å sette barnas behov foran sine, og at begge foreldre må prioritere barna, og fokusere på barnas beste. Det kan også innebære mer spesifikke ting foreldrene burde gjøre. Noen foreldre uttrykker disse normene som påbud; "vi må" og "du må". Noen ganger uttrykkes normene som selvfølgeligheter, som foreldrene fremstår enige om. Andre ganger kan de uttrykkes som frustrerte krav til den andre parten.

M: *"å snakke koselig om den andre til barna, uansett hvor gæren han må være på meg, eller jeg på han, så må vi prøve å være mamma og pappa, og legge våre private ting til side for barna våre, for at de skal ha det bra!"* (Sak 2)

F: *"ja, du unner meg det, ja! Men hva unner du barna?? [stadig sintere stemme]. Du må tenke på barna, sett barna i fokus!!!"* (Sak 3)

Uttrykket "barnets beste" er en gjenganger i dialogene om verdier og normative tanker. De normative ideene som presenteres argumenteres ofte å være til det beste for barna. Gjennom meklingsstimene med foreldreparene blir vi ofte kjent med deres definisjoner og tenkemåter omkring dette begrepet. Noen foreldre har sterke meninger om hva som burde gjøres, andre kommer til mekler med usikkerhet, og etterspør råd og hjelp. Foreldrene i utvalget har mange varianter av "barnets beste". Jeg skal ikke forsøke å gi en utfyllende oversikt over disse. De varierer fra familie til familie, og den særegne situasjonen den befinner seg i. Definisjonene av "barns beste" spenner seg fra det helt generelle, som at "barn burde ha to foreldre", til helt situasjonsspesifikke som "barnet burde få slippe å reise med fly hver helg". Det er ofte enighet mellom foreldrene om hva som er det beste for barna på et overordnet nivå, men når man tar det ned til et praktisk nivå, oppstår det iblant uenigheter. Det er derfor rimelig å anta at operasjonalisering og tydeliggjøring av hva hver part mener, kan være nyttig for å unngå senere uenigheter og konflikter.

M: *"Jeg tror ikke det er bra, det er ikke bra for meg, og det er ikke bra for barna, å midt i alle forandringer også skulle bruke masse energi og krefter på å etablere seg på et nytt sted."* (Sak 5)

Noen få foreldre snakker om hvordan samlivsbruddet *ikke* er barnets beste, og hvordan de må leve med den vissheten. De snakker da om å ta utgangspunkt i dagens situasjon, og gjøre det beste for barnet ut ifra det.

M: *"Det jeg synes er det tøffeste med det hele, er å være i noe som du vet ikke er det beste for barna. Altså, du vil jo liksom at det skulle være det beste. Og så blir det ikke det. Så jeg synes også at det er den utfordringen vi har, hvordan gjøre det best mulig for han."*
(Sak 8)

M: *"Å ha to hjem. At man liksom egentlig burde hatt ett hjem. Det har jeg sånn inni meg som en sånn følelse. Og det er sterkt. Men når vi da ikke får til det da, hva blir det nest beste?"* (Sak 9)

To varianter av barns beste går til stadighet igjen på tvers av tema og abstraksjonsnivå, i nært samtlige saker i utvalget. Diskusjonene og problemstillingene er da knyttet til det å *skåne* barnet for ulike belastninger, eller å *involvere* barnet i det som hender. Disse to variantene kan ofte betraktes som motpoler på én dimensjon, og konflikter utspiller seg ofte i spenningsfeltet mellom dem.

I forbindelse med selve bruddprosessen er mange foreldre opptatte av at barnet skal skånes fra å måtte ta ansvar, barnet skal skånes fra lojalitetskonflikter, å måtte velge mellom foreldrene. Barn skal også skånes fra foreldrenes konflikt. Flere foreldre beskylder den andre parten for ikke å bidra nok til denne skåningen. I forbindelse med avtalene om samvær og bosted, er et fokus ofte at barna skal skånes fra bestemte sider ved den andre forelderens, det seg være rus, ny partner eller uansvarlig atferd. Noen foreldre fremhever også at barna burde skånes fra praktiske belastninger, som å måtte "bo i bag", eller å måtte reise langt for å treffe foreldere. Det varierer hvor mye foreldrene begrunner barnas behov for å skånes. Noen henviser til barnets alder og modenhet, andre til barnets personlighet. For eksempel kan noen ønske å skåne barna fra for mye informasjon rundt bruddet, da de henviser til at barna bekymrer seg så lett hvis de får vite mye, før avtalene er i orden. Iblant ønsker foreldre å skåne barna fra mye rundt samlivsbruddet, da barna skal få lov å være opptatte av andre ting, og ikke

"belastes" med foreldrenes behov eller ønske om å fortelle hva som foregår.

M: "*Mitt motiv er å skåne barna*" (Sak 3)

M: "*Jeg har også vært veldig opptatt av at barn ikke skal forstyrres mer enn høyst nødvendig* [av foreldrenes brudd]" (Sak 7)

En annen identifisert variant av hva foreldre oppfatter å være barnets beste, er å involvere dem. Eksempelvis fremmer mange et ønske om at barna skal involveres i beslutningstakingen rundt avtalene om samvær og bosted, og de ønsker at barnets stemme skal komme frem. I forbindelse med avtaleinngåelse bruker mange foreldre involvering som et argument nettopp for at barna skal være hos begge foreldre, også på tross av eventuelle praktiske ubeleiligheter. Noen fremhever barnets rett til å involveres i begge foreldres liv, også når det innebærer nye familier og nye partnere. I meningsutveksling om hva som er barns beste, blir ofte involvering og skåning satt opp imot hverandre, at en forelder fremmer barnets rett til involvering i et aspekt, mens den andre forelder ønsker å skåne barnet fra det samme aspektet.

Her har begrepene blitt presentert generelt, og formmessig. Jeg kommer tilbake til skåning og involvering under problemstilling 2 som omhandler tematikk og innhold. Der kommer ofte disse identifiserte variantene av barns beste til uttrykk i forskjellige temaer som opptar foreldrene.

Barn omtales i forbindelse med vurderinger av konsekvenser

De fleste foreldrene i utvalget vurderer mulige konsekvenser av forskjellige ordninger og avtaler som diskuteres i meklingen. Det er hovedsakelig forslag til hvordan organisere livet rundt barna som vurderes for hvilke utfall de kan gi. Foreldrene predikerer hvordan disse forslagene både vil påvirke de voksne og barna, samt hvilke praktiske konsekvenser de kan føre til. Vi blir kjent med foreldrenes tanker, forhåpninger og bekymringer for mulige konsekvenser. Noen foreldre ser for seg gode utfall av avtalene som diskuteres, andre beskriver at de bekymrer seg for hvordan avtalene vil påvirke barna. Vi får tilgang til hva som gjør det vanskelig for foreldrene å inngå de foreslåtte avtalene, og hvorfor de tenker at et

alternativ enten er bra eller mindre bra. Utsagn som henviser til mulige konsekvenser kommer ofte som en forlengelse av normative utsagn og snakk om verdier.

M: *"Disse fire barna, hvis man begynner å sende to av dem i ryggsekk frem og tilbake, så tror jeg det skaper veldig stor uro i et barns liv."* (Sak 7)

Mor uttrykker bekymring for hvordan en delt bostedsløsning vil påvirke barna. Hun ønsker ikke å gå med på en slik avtale, da hun tenker at ungene trolig vil lide under det. Konsekvensvurderingene knyttes både til direkte praktiske følger og senere følger for barna. Det siste dreier seg om hvordan foreldrene ser for seg at barna vil tenke, føle og reagere i forbindelse med forskjellige mulige hendelser i fremtiden. Disse utsagnene kjennetegnes i varierende grad av mentalisering (Allen, 2006), og innlevelse i barnets subjektive verden. Når barn beskrives direkte, blir vi kjent med barna slik foreldrene tenker at de har vært, er og allerede har reagert. Når foreldrene fokuserer på konsekvenser kan vi få innblikk i deres tanker om mulige *fremtidige* mentale tilstander hos barna, hvordan de vil kunne reagere om noe blir gjort på den eller den måten. Det er stor variasjon i materialet i henhold til hvor mye foreldrene refererer til barnas indre tilstander og opplevelser når de snakker om konsekvenser. Nedenfor kommer først et eksempel på omtale av barn der man ikke blir særlig kjent med barnet det gjelder. Utsagnet er nokså generelt. I det påfølgende utsagnet får man litt mer innblikk i barnet det snakkes om. Beskrivelsen er noe nærmere det subjektive barnet.

F: *"Jeg tror det ville være rart, ihverfall for gutten, hvis jeg ikke, hvis han ikke har rommet sitt hos meg, men at jeg kommer bare, så drar vi på Peppes eller noe sånt. Det tror jeg han ville oppfatte litt rart, altså"* (Sak 7)

F: *"B2, han kommer til å, når han ikke er enig med deg, kommer han til å si at "du pappa, jeg overnatter hos deg, for nå er mamma sur fordi jeg ikke kom hjem med bussen sånn og sånn". Ja, okei, da blir det sånn".* (Sak 7)

Et samlet blikk på de fire formaspektene

Hvordan relaterer de fire formaspektene seg til hverandre, og hvordan fordeler de seg i materialet? Først og fremst må det understrekes at samtlige former kan identifiseres i de fleste

sakene i utvalget. I løpet av en meklingstime blir som regel både normative ideer, beskrivelse av planer, beskrivelse av barnet og vurdering av konsekvenser presentert. Ofte er flere av form-aspektene tilstede i en og samme argumentasjon. For eksempel brukes en direkte beskrivelse av barnet som begrunnelse for hva som er ideelt for han eller henne. I forlengelsen av dette kan foreldre gi omriss av hva de tror kan skje om man ikke gjør det de oppfatter er det idelle.

M: *"Jeg tror også det er det beste for B1 at mamma og pappa ikke bor sammen. Jeg er redd for at han ville fått et bilde av at det å være kjærester er sånn som vi har hatt det: ikke delt soverom, og stort sett gjort ting hver for oss med B1. Jeg tror ikke det er noe bra at det er de verdiene han skal sitte igjen med"* (Sak 10)

Mor begrunner sin påstand om hva som er best for barnet, med å illustrere hva hun tror det ellers kunne ført til for han. De fire formene henger altså ofte tett sammen, og kan tidvis være vanskelige å skille fra hverandre.

Analysen av formaspektene har til nå blitt gjort på veldig detaljert og grundig nivå, fra utsagn til utsagn. I praktisk anvendelse av formaspektene er det trolig nyttig å løfte blikket, og se mer etter helhetlige, overordnede tendenser i hvordan formaspektene opptrer iløpet av en hel meklingstime. Å merke seg overrepresentasjon eller fravær av en eller flere av formaspektene når et gitt tema diskuteres, kan bidra til tanker om hvordan man skal forstå foreldrene og hjelpe dem videre i meklingssituasjonen. Jeg vil i fortsettelsen beskrive fire karakteristiske mønstre jeg har lagt merke til i mitt arbeid med tekstene. Det er viktig å understreke her at dette ikke er observert som klare, separate fenomener, men heller som tendenser og fremtredende "figurer". Mønstrene opptrer oftest innenfor et spesifikt tema som diskuteres, det er sjeldent at en hel time preges av ett og samme mønster, selv om det også kan være tilfelle. Jeg velger å kalle tendensene for *mønstre*, slik at det ikke skal forveksles med de fire form-aspektene som allerede er beskrevet. De forskjellige mønstrene beskriver hvordan de fire form-aspektene fremtrer sammen på forskjellige måter. De to første mønstrene er i større grad tilstede når det diskuteres og forhandles om avtaler, enn de to siste.

Ètt mønster kjennetegnes av at foreldrene benytter alle de fire formene for omtale av barna på

en fleksibel og overlappende måte. Foreldrene begrunner hva de ønsker for barna både med å forankre det i det spesifikke barnet, redgjøre for mulige konsekvenser av dette og andre alternativ, og skisserer mulige avtaler og planer. Som leser oppleves det at det er *flyt* i argumentasjonen, foreldrene redgjør bredt for sine standpunkter, og vi har mye tilgang til *hvorfor* foreldrene synes at noe er viktig.

M: *"de er så store at de lever på mange måter sitt eget liv, så det viktigste er at vi er tilrettelggende for dem, ikke sant, for de er ut og inn, og sånn hele tiden, og ordner opp på egenhånd. Men at de vet at de kan stole på at vi er der, og at vi ikke plutselig har andre ting fore og forsvinner. Det er også en sånn, jeg tenker at det er viktig selv om de er så store, å ha stabilitet og forutsigbarhet for dem"* (Sak 5)

Et annet mønster kjennetegnes av en overrepresentasjon av normative utsagn, mens de tre andre perspektivene er mindre fremtredende. Det er foreldre som stadig kommer med imperative utsagn om hva som er best for barna, uten at de forankrer denne oppfatningen i hvordan de oppfatter barna eller i mulige konsekvenser for barna. Tidvis preges samtalen av stadige gjentakelser; "men jeg vil jo bare at barna skal ha det bra"; eller så relateres argumentasjonen til forhold som ikke angår barna. Som leser får man fortsatt tilgang til foreldrenes ønsker, men lite forståelse for *hvorfor* de tenker at dette er viktig for deres barn. Et alternativ for mekler her kan være å direkte etterspørre andre former, for eksempel "hva ved barnet ditt gjør at du tenker at dette er viktig for han/henne?", "hvordan tror du barnet ditt ville reagere om dette ikke skjedde?". Slik kan man bistå foreldrene i å utvide sine normative ideer, noe som kanskje kan gi foreldrene større mulighet til å forstå hverandres standpunkter.

De to siste mønstrene er mest tilstede i saker preget av lite konflikt. Det tredje mønsteret er kort beskrevet tidligere, og kjennetegnes av en overrepresentasjon av beskrivelser av planer for barna. Foreldrene forklarer og beskriver for mekler hva de allerede har planlagt, og med unntak av små oppklaringer, er det slik timen gjennomføres. Det kan trolig karakteriseres som at foreldre etterspør en "godkjenning" fra mekler av en allerede planlagt avtale. I timer som i høy grad preges av dette mønsteret, blir man som observatør sjeldent kjent med det "spesifikke" barnet. Muligens har foreldrene mindre behov for å presentere barnet, da de allerede har oppnådd enighet seg imellom om avtaler som begge kan føle seg komfortable

med at ivaretar barna.

Det siste mønsteret er relativt sjeldent tilstede i materialet. Jeg har likevel valgt å inkludere det, da det fremstår som både fint og konstruktivt når man har et barneperspektiv for øye. Foreldre kan fortelle lenge om barnet, slik de ser det og oppfatter det, uten at det bærer preg av å være til å argumentere for noe. Det synes minst å være to fruktbare utfall av dette; mekler blir grundig presentert for barnet det er snakk om og samtidig får foreldrene anledning til å mimre sammen, og dele tanker om barna med hverandre. Ofte uttrykker foreldrene stolthet og glede når de forteller om barnet på denne måten. Ibland kan det fremstå som at foreldrene trøster seg og den andre parten gjennom disse beskrivelsene. Dette mønsteret synes å være mest tilstede hos foreldre med lavt konfliktnivå, men kan tidvis også presenteres av foreldre i timer med noe mer uenighet.

Et nyttig spørsmål her blir hvordan mekler kan ta i bruk kunnskapen om de forskjellige mønstrene. Gir noen av mønstrene klare implikasjoner for hva som burde gjøres videre? Er det egentlig viktig at foreldrene snakker mye om barnet? Videre refleksjoner rundt disse spørsmålene kommer i diskusjonen.

Problemstilling 2

Hvilke temaer fremstår som viktige for foreldrene i prosessen mot enighet om avtaler?

På veien mot enighet rundt praktiske avtaler om bosted og samvær, er det mange ulike temaer relatert til barn som foreldrene introduserer og som fremstår som viktige for dem. Det kan ofte være en utfordring å finne fram til avtaler der begge parter føler seg trygge på at barnets beste er ivaretatt. Hvilke temaer som er viktige og problematiske varierer fra sak til sak, og avhenger av spesifikke faktorer i de livene som berøres. Likevel er det tydelig noen temaer som skiller seg ut som mer høyfrekvente. De temaene vil presenteres nedenfor. Disse temaene går på tvers av de tidligere presenterte form-aspektene, og et tema vil derfor kunne inneholde alle fire måter å omtale barnet på. Spesielt er begrepene skåne og involvere veldig aktuelle. Fokuset nå ligger altså på tema/innhold. Temaene varierer i hvilken grad de er eksplisitte i

meklingstimene. Noen temaer benevnes ofte, og det er åpenhet om at det er disse temaene som adresseres. Andre temaer fremstår mer implisitte, og trer ofte frem innenfor andre diskusjoner.

De to første temaene som presenteres, adresserer forskjellige aspekter ved kommunikasjon med barn. De to neste henviser til foreldrene generelt, og spesielt til deres nye liv etter bruddet. De to siste omtaler henholdsvis praktiske hensyn i forhold til avtalene, og hva foreldre selv trenger for å være gode foreldre.

Hvordan forholde seg til hva barnet selv ønsker?

F: *"Han gir så klart uttrykk ovenfor meg at han ønsker å være sammen med meg oftere"*

(Sak 4)

M: *"De to store har sagt at de vil være like mye hos mamma som hos pappa, men at de kan få lov til å komme og besøke hvis de er hos meg og vil til pappa, eller omvendt. Og hvis jeg skal flytte, så vil de at jeg skal komme og hjelpe dem med dyra og sånt."* (Sak 2)

Dette temaet omhandler barnets stemme, hva barn ønsker og barns medbestemmelsesrett. Foreldre kommer til mekling både med usikkerhet og uenigheter rundt dette temaet. Det diskuteres ofte om barnet i det hele tatt skal behøve å si sin mening, hvordan dette isåfall skal gjøres, og hvordan man forholder seg til ønsker som barn allerede har uttrykt. Som regel dreier det seg om barnets ønsker og tanker om de spesifikke avtalene som omhandler bosted og samværsfordeling.

De to variantene av barnets beste, *skåne* og å *involvere* kommer veldig ofte frem i denne forbindelse. Mange foreldre ønsker å skåne barnet fra å måtte ha en mening i det hele tatt, de ønsker ikke at barnet skal måtte uttale seg. Et eksempel fremgår i sitatet under:

T: *"Da kan dere også tenke på til da om dere eventuelt vil at jeg skal snakke med barna".*

M: *"jeg hadde håpet at ungene skulle slippe å ta stilling til dette, eller ha mening om dette."*

T: *"de kan slippe å ta stilling om de ønsker det, men de har rett til å uttale seg, og når de er over tolv skal det tillegges stor vekt, men det er dere to som bestemmer."* (Sak 6)

Her kan vi se at mors oppfatning er at barna burde skånes fra beslutningsprosessen, at det å formidle sine ønsker og meninger kan oppfattes som en belastning for dem. Mekler følger opp dette, men peker også på motsatt side av saken, at det også er en rettighet for barna å bli hørt. I neste sitat ser vi mor nyansere sitt ønske om å skåne barna:

M: *"jaja, men jeg tenker at, hvis de skal uttale seg så må de vite hva de uttaler seg i forhold til. "Hvordan blir det da? Hvis jeg sier at jeg vil være hos mamma, hvordan er det da med pappa?"*" (Sak 6)

Mange foreldre bekymrer seg for at barna kan oppleve en lojalitetskonflikt ved å måtte uttale seg angående avtalene. De ser for seg at barna kan være redde for å såre en av foreldrene, ved for eksempel å si at de ønsker å bo hos den andre forelderen. I andre saker ser vi at foreldre fokuserer på barnets rett til å involveres i beslutningstakingen rundt samværsavtaler. I sak 11 er barns meninger hovedfokus for meklingen:

T: *"Kan du si litt om hva det er som gjør at du ønsker mekling?"*

M: *"Nei, det er mye jeg kunne tenke meg å ha sagt, forsåvidt, men hovedsaken er at jeg vil at ungene skal bli trodd på det de sier, holdt jeg på å si. At ungene skal bli hørt. Her."*

T: *"at barna skal bli hørt her? Hvordan da?"*

M: *"Jeg vil at ungene skal komme inn og få sagt hva de mener, for jeg opplever at far ikke tror på det de sier. Han tror at jeg manipulerer dem til å si og mene ting og tang."*

Foreldrene står i en konflikt med hvert sitt syn om barnet skal høres eller ikke. Som sitatet viser, ønsker mor at barna skal bli hørt i deres ønske om endret samværsavtale. Far ønsker ikke i utgangspunktet at barna skal delta i mekling. Han uttrykker også usikkerhet på hva det vil innebære at barna blir hørt av mekler:

T: *"så er det da en mulighet at B1 kan komme hit selv, og møte oss."*

F: *"kan jeg bare få spørre om en ting? Hva er konsekvensene av at han kommer hit? Og dere hører han og han sier det, og sånn og sånn og sånn, "jeg vil være mer hos mamma". Blir det en konsekvens for meg da?"*

[Mekler beskriver hvordan det ville foregått å invitere barn inn i meklingen, og hvilke premisser som ligger til grunn for dette, for eksempel at det ikke må bli akkurat slik barnet ønsker, men at foreldrene skal tenke på hva som er barnets beste]. Far fortsetter:

F: *"okei, så det er ingen som kommer her og river ungene ut av hendene på deg, for å si det sånn?"*

T: "absolutt ikke. Vi har ingen myndighet til det". (Sak 11)

Sitatet ovenfor belyser et veldig viktig poeng som meklere må være seg bevisste. Uvisshet rundt hva det kan bety at barn skal bli hørt, kan skape utrygghet for foreldrene, og vanskeliggjøre samtalen rundt temaet. Muligens er noen foreldre redde for at hvis barnet først har sagt sin mening, blir det vanskelig å velge noe annet, selv om det er opp til foreldrene å ta de endelige avgjørelsene, ikke barna. Dette leder hen til et nytt spørsmål; når man allerede vet hva barnet ønsker, hvor mye vekt skal man ilegge dette når man tar beslutninger? Mange foreldre henviser her til alder som en avgjørende faktor, og til barnas kognitive evner, å kunne ta hensyn til flere perspektiver på en gang. Det beskrives også at noen barn kan ha vansker med å forstå hva forskjellige samværsformer faktisk innebærer.

M: *"Når vi snakker om annenhver helg med en åtteåring, så skjønner han ikke konsekvensene av det"* (Sak 4)

Foreldres diskusjon rundt barns medbestemmelse likner den faglige debatten om barn skal involveres i mekling eller ikke. Foreldrene i utvalget tematiserer og undrer seg over nettopp de samme aspektene som man tar opp i den faglige diskusjonen; blir barnas perspektiv ivaretatt når de selv ikke er tilstede i meklingen? Hva ønsker barn, og hvordan skal man forholde seg til det?

Hva skal vi egentlig si til barna?

Dette temaet tar for seg et annet aspekt av kommunikasjon med barn, og det er hva foreldre skal kommunisere *til* barna. Noen av foreldrene møter til mekling med både usikkerhet og motstridende oppfatninger av hva som skal kommuniseres, og hva som skal unnlates å kommuniseres til barn. Ofte er problemstillingene direkte koblet til bruddet og separasjonsprosessen. Burde barna få vite årsakene til bruddet? Skal man fortelle dem ting sammen, eller hver for seg? Burde man oppdatere barna underveis når man lager avtaler, eller

burde man vente til avtalene er inngått? Andre problemstillinger er mer generelle, og henviser ofte til livet etter bruddet. Foreldre viser bekymring for hvor mye følelser den andre parten kommer til å vise til barna, og er opptatte av at barna skal skånes for foreldres følelser i forhold til bruddet. Det snakkes også ofte om hvordan barna skal skånes for negativt snakk om den andre forelderen. Noen foreldre har klare bekymringer for at den andre forelderen snakker stygt om dem allerede, mens andre legger normative planer sammen om at man skal forsøke å skåne barna for slike negative følelser.

M: *"Jeg har aldri sagt noe negativt om far til ungene, og det kommer jeg heller aldri til å gjøre. Jeg snakker bare positivt om far til ungene"* (Sak 2)

Foreldre snakker om det å vise generelle følelser ovenfor barna. Samlivsbrudd fører naturlig nok ofte til vonde perioder for foreldrene også, med alle omveltninger et slikt brudd kan føre med seg. Hvor mye skal barna få tilgang til dette? Er det ønskelig å skåne dem helt for tristhet som foreldrene kan bære på? Noen foreldre snakker om at det kan være fint å vise litt følelser, slik at barnet forstår at dette *er* en trist situasjon for alle, og at det er lov å være lei seg. Slik blir det en slags gyldiggjøring av barnas vonde følelser, at også foreldrene kan uttrykke liknende følelser, uten å miste seg selv i dem. Et foreldrepar kommer med spørsmål til mekler om hvordan de skal formidle planer videre til deres felles sønn. De har allerede snakket med han tidligere om dette, men føler at de trenger å forberede seg litt denne gangen. Han reagerte ganske sterkt forrige gang. Blant annet diskuterer de hvordan de skal møte sønnen på at han kanskje opplever at mamma og pappa ikke er like lei seg, men at mamma kanskje til og med virker veldig glad iblant. Mekler og foreldre diskuterer frem en måte de kan forklare gutten om forskjeller i følelsesuttrykk, og begge foreldre fremstår fornøyde med løsningen de kommer til:

M: *"Ja, det går ann å si "pappa er lei seg nå, og jeg var mest lei meg for et år siden", eller (.....)og da tenker jeg liksom, "ja selvfølgelig!". Men akkurat den hadde jeg nok ikke kommet på, for det er jo akkurat så enkelt, at det går ann å si det, uten å si noe mer. Og det vet han jo også [barnet], at mennesker er lei seg på forskjellige tider."*

F: "ja, det var et bra svar, ja" (Sak 8)

Mange foreldre i utvalget er opptatte av ikke bare *om* man skal fortelle ting til barna eller ikke, men *hvordan* man skal fortelle ting. De spør seg om hvordan de kan gjøre situasjonen best for barna, skal begge foreldrene fortelle om bruddet sammen, eller skal de gjøre det hver for seg? Hvor mange detaljer skal de gi barna?

M: *"Jeg var ikke enig i måten vi gikk gjennom det på, for han [far] tvang meg til å gå med på å si at det var jeg som ville gå fra pappa, og jeg ville heller at vi skulle si til barna at mamma og pappa ikke passet så godt sammen."* (Sak 2)

Noen foreldre gjør seg refleksjoner rundt viktigheten av å forsøke å forstå hvor barna er mentalt, når man skal avgjøre hva og hvordan man skal fortelle dem ting. Det er ikke alltid barn ønsker eller trenger alle detaljer. Det fortelles om barn som er opptatt av helt andre ting i øyeblikket, og foreldrene tenker seg da at de kan formidle til barna at når de selv ønsker, kan de komme og snakke om ting de lurte på. Det burde trolig ikke være foreldres *ønske om å fortelle* som skal avgjøre hva som blir sagt, men barnets *ønske om å lytte* og å få vite.

I noen saker der en eller begge av foreldrene ønsker å skåne barnet fra veldig mye, bringer iblant mekler inn hvordan barns fantasi noen ganger kan gjøre det verre å ikke vite enn å vite, og om dette muligens er et argument for å involvere barna noe mer i endringene som skjer.

Barnets forhold til ny partner

Et viktig, og ofte betent tema omhandler barns forhold til foreldrenes eventuelle nye partnere. Foreldrene i utvalget er på forskjellige steder i bruddprosessen. Noen har ennå ikke flyttet fra hverandre, andre har bodd fra hverandre i flere år. Temaet berøres både av foreldre som har gått inn i nye forhold og opplever problemer i denne sammenhengen, og av dem som ennå ikke har nye partnere og som ønsker å være i forkant av spørsmålet.

F: *"Mitt motiv er å skåne barna for unødvendige spekulasjoner, unødvendige personer i denne fasen her, som er veldig sårbar, det er liksom i ferd med å gå innover dem at mor og far ikke bor sammen lenger. Dette tar tid å bearbeide. Og derfor har vi også den passusen i avtalen, om at vi holder alt sånn unna, når vi er sammen med barna, så konsentrerer vi oss om barna, og så tar vi ikke med oss folk som vi har et intimt forhold til, inn i det forholdet"* (Sak 3)

Flere foreldre fremhever hvordan barnet kan oppleve forholdet til forelders nye partner som problematisk. Det brukes ofte som argumenter for hvorfor barn og foreldre ønsker å endre samværsavtaler. Ikke sjeldent fremsetter en forelder krav til den med ny partner om å ta mer ansvar og stille opp for barnet.

F: *"Hun som er yngst har vel hatt andre grunner til å synes at det er stressende. Det har vært trøbbel for henne å komme overens med min nye kone, og at jeg har en ny unge, og mye sjalusi og mye dårlig kommunikasjon. Men det har gått seg til det siste året, vil jeg si, så nå er det ganske bra."* (Sak 1)

M: *"Og det er han som ikke vil hjem til faren sin, for å si det sånn. Det har jo ikke mest med faren å gjøre da, sånn sett, men det er jo en annen sak"*

T: "hva sa du?"

M: *"Det har ikke så mye med faren hans å gjøre, sier jeg, det har mest med samboeren til faren å gjøre at han ikke vil hjem til dem".* (Sak 11)

Et tema som iblant kommer opp, er hvilken rolle den nye partneren skal ha i forhold til barna, blant annet angående oppdragelse. Både barn og den andre forelderen kan reagere negativt på at en ny partner involverer seg for mye i barnet, da hovedsakelig på måter som skaper konflikter. En far forteller om at han og hans nye partner har snakket om hvordan de skal fordele ansvaret for oppdragelse:

F: *"Regler. At de skal holde det ryddig og ordentlig, at de skal sette inn syklene sine. Sette ranselen på plass. Henge opp klærne sine. Sånne typiske husregler. Og barna liker ikke det (....) Og [fars samboer] er skarpere på husregler enn det jeg er igjen. Og da har hun og jeg tatt en stor prat om det, at jeg skal ta mer tak i sånne typer ting for å dra fokuset bort fra henne. Det har vi pratet om mye før den sommeren her (.....) For [fars samboer] liker å kjøre mer regler enn det jeg gjør. Og da har det blitt veldig mye negativt i forhold til at hun skal kjøre regler. Så vi har prøvd, og skal prøve å få det fokuset vekk fra henne, og så mer over på meg. Så skal vi se hvordan det går etterhvert."* (Sak 11)

Livsførsel og personlighetstrekk ved foreldre – skadelig for barn?

Et annet frekvent tema omhandler karaktertrekk, egenskaper og eventuelle individuelle problemer hos én eller begge foreldre, ulike kjennetegn ved deres livsførsel og hvordan dette kan influere på barna. Dette er sjeldent et eksplisitt, eget tema på dagsorden i meklingen. Det kommer snarere for dagen som argumenter eller bekymringer i prosessen omkring avtaler om samvær og bosted. Bekymringene dreier seg ofte om hva barna kan oppleve eller bli utsatt for når de er hos den andre forelderen. En type bekymring dreier seg om temaer som åpenbart er velkjente mellom foreldrene; det er ikke første gang de hører påstander om at de bærer på lite fordelaktige karaktertrekk. Det kan for eksempel være at man oppfatter at den andre forelderen er for gjerrig, eller bruker for lite tid sammen med barna når de har samvær. Bekymringene rundt slike temaer er sjeldent veldig sterke, man frykter ikke for barnets trygghet og sikkerhet, men det uttrykkes ofte sinne og skuffelse, for man skulle ønske at barna også kunne slippe disse tingene, at de kan bli skånet for dette hos den andre.

M: "Jeg har bare ikke lyst til å utsette barna for deg. Rett og slett. Sist var det at hun trengte en jakke, men det fikk hun ikke. Nei, det skulle dere diskutere når dere kom hjem. Du er jo så gnien, så du kunne ikke betale 200 kr." (Sak 1)

Videre tar mange foreldre opp hvordan man skal klare å skille voksenverden fra barneverden. De ytrer for eksempel bekymring for at barna ikke blir skånet tilstrekkelig for foreldres seksualliv, eller festing. I flere av meklingstimene i utvalget bruker foreldre og mekler tid på å bli enige om visse "regler" for hvordan man skal beskytte barn fra voksensfæren. Noen ganger er bekymringene knyttet til noe som kan betegnes som "problemer" som den andre forelderen har, og det ytres engstelse for hva barna kan komme til å oppleve i relasjon til dette. Det berører slike sider som generell omsorgsevne, rusproblematikk, voldsproblematikk og psykiske problemer. Den ene forelderen frykter hvordan disse problemene kan hindre den andre forelderen i å ta vare på barnet.

T: "når du ser henne som mor, slik hun fungerer som mor, da tenker du at den jobben klarer hun bra?"

F: "*for de små klarer hun det. (...) Jeg ser jo at når ungene blir større, når småbarnstiden er over, og det blir flere utfordringer i forhold til at de ikke hører så godt etter eller at de*

ikke godtar hennes grenser (...) da blir hun på en måte mer rigid og mer firkantet i grensene (.....) Når unger blir større er det naturlig at man ikke kan ha samme kontroll, og da blir det vanskelig for henne. Og da tenker jeg at som småbarnsmamma så gjør hun en fantastisk fin jobb, men når ungene blir litt større, da ser jeg at jeg blir bekymra." (Sak 6)

Det er også noen eksempler i materialet på at *positive* foreldreegenskaper fremheves og brukes som argumenter for bestemte samværsordninger. Vanligvis er det forelderen selv som fremhver noen slike positive og ansvarsfulle sider ved seg selv, og som taler for at barna burde få ta del i begges liv. Noen er også veldig bevisste på styrker og ressurser hos den andre forelderen.

F: *"Det er derfor jeg også mener at tilførselen videre er, at både jeg bør være tilstede og mor bør være tilstede, begge to, og at vi har våre positive og negative sider som de får, og jeg mener da at, ihvertfall så langt jeg har sett hittil, de to yngste barna, så har de godt av å både være mye hos far og mye hos mor." (Sak 7)*

Praktiske hensyn

Dette er argumenter som ofte ikke fremkommer direkte i materialet, men likevel synes å ligge der som underliggende premisser for diskusjonen om gode avtaler for barna. Praktiske hensyn kan legge føringer for hvilke avtaler som er mulige å gjennomføre. Foreldrene kan også være opptatt av om ordninger kan tenkes å bli for bealstende for barna, rent praktisk. Det reises for eksempel spørsmål av typen: Er det belastende å ha to hjem? Hvordan påvirker det barn å måtte "bo i bag", og "alltid være på flyttefot"? Hvor langt fra hverandre kan foreldre bo før det er en stor belastning for barnet å reise mellom dem? Det er sjeldent en egen diskusjon om praktiske belastninger, de inngår heller som argumenter for og imot forskjellige avtaleforslag som gjelder samvær og bosted. Et forslag om en avtale som i og for seg ivaretar barnet, er kanskje likevel ikke å foretrekke hvis de praktiske følgene blir for store. Dette gjelder hovedsakelig reisevei, å bo langt fra nærmiljø, venner og skole, og det å vite hvor "hjemme" er. Noen av foreldrene er opptatte av at barna skal føle at de har en base i ett hjem, mens andre tenker at man må skape følelsen av hjem hos begge foreldrene.

I en meklingstime møter vi en far som ønsker å ha hyppigere samvær med sønnen sin. Han er opptatt av at sønnen skal ta større del i hans liv. Han henviser til barnets rettighet til å være sammen med begge foreldrene, og er redd for at barnet i fremtiden vil komme til han og lure på hvorfor han ikke forsøkte å få mer samvær. Mor er usikker på om hun ønsker å øke samværet allerede, når gutten ennå er så ung. Det ender imidlertid med at far blir enig med mor om å ikke endre avtalen på det tidspunktet. De finner at det rent praktisk kunne blitt belastende for både barnet og faren siden de bor et stykke unna hverandre. Det ville blitt mye reising.

F: " Å ha en sånn trygg og sikker base for BI, hvor viktig det er, og jeg ser at det ikke er sikkert det alltid er riktig å hevde sin rett og si "nei, det skal være annenhver helg" og sånn. Som i vårt tilfelle hvor vi har litt avstand avstand mellom oss. Hadde jeg bodd nærmere ville det ikke vært noe problem"
(.....)

F: "Jeg ser jo at med den avstanden som er, så er det kanskje greiest for han at det er tredje hver helg, og at det fotsetter å bli slik". (sak 4)

Hva trenger foreldrene selv for å være til barnets beste?

Temaet om foreldres behov og ønsker for seg selv er i utgangspunktet utenfor denne oppgavens fokus, som er hvordan *barna* blir bragt inn i meklingstimen. Likevel har jeg valgt å gjengi noen tendenser i dette materialet som berører foreldres egne behov, ikke minst fordi det fremtrer som et litt ulegitimt tema å snakke om. I dialogene som jeg har analysert ser jeg noen ganger tilløp til at temaet berøres, men sjeldent er oppe som et eget navngitt tema.

Noen av foreldrene reflekterer rundt det forhold at avtaler som åpenbart virker å være til det beste for barna, kan i realiteten bli mindre bra, hvis avtalen blir til stor belastning for foreldrene. Argumentene er at foreldrenes egen tilstand og trivsel også er viktig for barna i neste omgang. I en av sakene forteller foreldrene om en bosteds-avtale de opprinnelig hadde tenkt å følge, men at de nå har gått bort ifra den. Grunnen var at de vurderte at det ble for vanskelig for de voksne å gjennomføre planen, selv om det kunne vært fint for barna. Mor sier:

M: "Jeg har funnet ut at den løsningen vi da tenkte på, den er veldig vanskelig å få til. Fordi at selv om man er venner og sånn, så blir det veldig lite privatliv på foreldrene. Det er

jo veldig viktig da, for barna, at foreldrene har det stabilt. Altså, jeg har en tendens til å tenke, hva er best for barna, og så bare tenke det. Men det er jo klart at vi også må føle at dette her er greit" (Sak 8)

Foreldrene kan også understreke nødvendigheten av på kjenne en trygghet i seg selv for å kunne gå inn for en ordning som de diskuterer. Usikkerhet og bekymringer for hva som kan skje med barna vanskeliggjør inngåelse av avtaler. Det kan snakkes både om egne behov for trygghet, hva som kan lette prosessen for begge parter, og hvordan man kan bidra til at den andre også føler trygghet.

M: *"Ting er annerledes, og jeg kan være flinkere til å informere deg mer. Hva som skjer i B1s liv. Jeg kan si til B1 "kan ikke du ringe pappa og fortelle..whatever.. et eller annet?" For det har jeg kanskje ikke vært så veldig flink til. Slike ting." (Sak 4)*

Som regel uttrykkes foreldrenes behov for trygghet i avtalene på en implisitt måte, selv om noen også eksplisitt uttrykker dette. Mange uttrykker sitt behov gjennom å fortelle om sin uro, hva som skremmer dem, og hvilke bekymringer de sitter med. Usikkerheten og bekymringene er ofte relatert til temaer nevnt ovenfor, som den andre forelderens omsorgsevne, rusproblematikk, og nye partnere. Foreldres behov kan også dreie seg om en grad av frihet fra den andre forelder, frihet til å kunne utøve sin rolle som forelder slik man selv ønsker. Dette kan kollidere med den andre forelderens behov for trygghet, å vite at barna har det godt, og blir fulgt opp slik de burde. Slik kan motsatte foreldrebehov bidra til konflikter:

F: *"For når jeg har guttene, så er det vårt dagligliv som gjelder, uten innblanding fra mor. Hele tiden driver hun og blander seg inn i hva jeg skal, hva vi skal gjøre. Hele tiden (...) Jeg er litt enig i at det har blitt litt distanse mellom meg og B1, ikke bare mellom han og min samboer, men på grunn av at jeg føler meg litt, på en måte, overvåket hele tiden, og da føler jeg at jeg ikke kan på en måte naturlig være pappa sånn som jeg vil.*

T: *"hva skulle du erfare hvis du skulle føle at du ble mindre overvåket?"*

F: *"jeg ville slappe av. Rett og slett" (Sak 11)*

Dilemmaet som ligger i møtet mellom de to behovene; behov for trygghet og behov for frihet, blir illustrert veldig fint i dette sitatet fra en av meklerne: *"Og hvordan skal man be om trygging? For det er jo det det handler om; hvordan skal jeg be deg om å trygge meg på min uro, uten at du opplever det som en kjempeanklage?"*. Dette utsagnet viser forståelse for begge behovene, at den ene er urolig og trenger trygging, men at å be om denne tryggingen lett kan gi den andre parten følelse av å bli mistrodd eller overvåket i sin rolle som forelder. Å tematisere dette, og finne løsninger og strategier som gir foreldrene muligheten til å føle seg trygge, samtidig som de kan gi hverandre rom og frihet, kan trolig være nyttig i meklingskonteksten. Muligens kan også det å gi foreldres egne behov større plass, gi mer forståelse hos begge parter for den andres reaksjoner og handlingsmønstre.

I diskusjonen vil det videre tematiseres hvilken plass foreldrenes behov og ønsker har og burde ha i meklingen, og hvordan mekler kan forholde seg til dette temaet.

Et samlet blikk på temakategoriene

Det varierer i hvilken grad temaene opptrer alene eller sammen i meklingen. Noen temaer opptrer ofte sammen, som hva man skal si til barn og hvordan man skal forholde seg til hva barn ønsker, da begge innebærer kommunikasjon med barna. Noen av temaene fremstår som sagt implisitt i mange situasjoner, og vil derfor også opptre i forbindelse med andre temaer. For eksempel vil foreldres egne behov iblant fremkomme i diskusjonen om praktiske hensyn relatert til avtalene. Ofte fungerer de forskjellige temaene som argumenter for og imot foreslåtte samværsavtaler. Her blir begrepene *skåning* og *involvering* sentrale igjen. En utfordring for foreldrene er å enes om hvilken grad av involvering og skåning som er nødvendig *innenfor* et gitt tema. Får barnet nok informasjon til å være trygt, men lite nok informasjon til å ikke belastes av det? En annen utfordring er å finne skjæringspunkter mellom forskjellige temaer. Når blir barnet best ivaretatt på kryss av de forskjellige temaene? Der en forelder ønsker å skåne barnet fra praktiske belastninger, for eksempel å reise ofte og langt for å besøke den andre, argumenterer den andre parten imot med viktigheten av å involvere barnet i sitt liv. Slik blir det en slags diskusjon om hva som er "mest verdt", er det viktigere å skåne barnet fra praktisk belastning enn å la det involveres i begge sine foreldres liv? Hvor mye praktiske belastninger er greit, målt opp imot fordelene det kan være å ha mye tid med både mor og far?

Hvilke temaer som er aktuelle å diskutere i meklingskonteksten avhenger naturlig nok i stor grad av foreldrenes fokus, hva de ønsker å ta opp i timen. Det er viktig å møte foreldrene der de er, og i det de synes er vanskelig. Det kan likevel være nyttig for mekler å ha vissheten om at noen temaer ofte ser ut til å være sentrale og skaper utrygghet for foreldre i samlivsbrudd. På den måten kan mekler ha en bevissthet rundt hva som diskuteres, og muligens introdusere fraværende temaer, for å sjekke om foreldrene har avklarte forhold til disse, eller om de kan ha behov for å belyse disse temaene i meklingskonteksten. Meklers rolle er selvsagt ikke å "plante" problemer hos foreldrene, men å hjelpe dem å være i forkant av mulige utfordringer for det videre foreldre-samarbeidet.

Diskusjon

Diskusjonen vil bli løftet fra de spesifikke funnene, til et mer overordnet perspektiv, og noen utvalgte fenomener som har fremstått som sentrale blir belyst. Mange funn kunne blitt diskutert mer inngående, men oppgavens rammer gir begrensninger. Først vil jeg gi noen generelle betraktninger på studien, samt metodiske og begrepsmessige refleksjoner relatert til funnene. Etter dette vil tre områder løftes opp og diskuteres i lys av både funnene og eksisterende litteratur. Jeg ønsker å understreke min posisjon som "naiv observatør" til meklingsfeltet, og at mine refleksjoner og forslag kun er ment å være tentative og undringsskapende. Trolig reiser jeg flere spørsmål og nye problemstillinger, enn jeg besvarer.

Generelle betraktninger, metodiske og begrepsmessige refleksjoner

Hva har studien bidratt til?

Denne studien har belyst mange aspekter og nyanser av hvordan samtalen om barn kan arte seg i mekling, og gitt innblikk i forskjellige temaer som fremstår som sentrale for foreldre i veien mot avtaler som omhandler barna. I tillegg har arbeidet med materialet bidratt til å reise mange nye spørsmål, og belyst områder der mer forskning er nødvendig. Prosessen har pekt på forskjellige dilemmaer og uklarheter man kan stå ovenfor både i den kliniske hverdagen og i forskningen relatert til mekling. Valget om å holde seg fenomen-nær, og ikke for raskt fokusere og gruppere funnene, har gitt en stor bredde i resultatene, og mange mulige veier å utvikle kunnskap på. Studiens muligens største bidrag har vært å belyse temaer fra en ny vinkel, både i form av å se på foreldrenes bidrag fremfor mekler, å møte materialet med en ikke-vite-posisjon og å forsøke å navngi forskjellige *former* å omtale barna på, ikke bare temaer de fremkommer i.

Funnene som er presentert i denne oppgaven kan også ha klinisk nytteverdi, som konkrete verktøy for mekler. Allerede i resultatdelen ble det reflektert over mulig bruk av de forskjellige funnene. Spesielt for uerfarne meklere kan det være nyttig å bruke både formaspektene og de frekvente temaene som mentale "knagger" for å sortere og navigere i store mengder informasjon fra foreldrene. En variant kan være å legge merke til om noen av

formaspektene er bortimot fraværende i en samtale, eller om noen foreldre blir "gående" i en type omtale av barna. Da kan man til eksempel tematisere dette, eller utforske også de andre formene for omtale av barn. En annen variant, som særlig er nyttig hvis foreldrene er usikre på hensikten med videre mekling, kan være å presentere temaene som ofte ser ut til å skape vanskeligheter for foreldrene i deres samarbeid, og tematisere dette for dem, slik at man muligens skal skape en felles forståelse av en agenda for meklingen, at det er noe som er viktig å adressere, utover kun å lage en skriftlig avtale som omhandler bosted og samvær.

Å utsette litteraturgjennomgang til etter analysene

I den metodiske tilnærmingen Grounded Theory (Charmaz, 2008) anbefales det å utsette litteratursøk til etter analysearbeidet, for å i høyest mulig grad være nær det spesifikke materialet, og ikke preges av eksisterende kategoriseringer og problemstillinger i det aktuelle fagfeltet. Som forsker å gå inn i analyseprosessen som en blank tavle, "tabula rasa", er nok uoppnåelig, det blir heller et spørsmål om *hvilken grad av kjennskap* man har til litteraturen på området på forhånd. Som student, og uten tidligere erfaring fra meklingsfeltet, sto jeg likevel i en særegen posisjon til å benytte meg av nettopp denne tilnærmingen. Jeg ble slik en "naiv observatør" av et felt som jeg hadde lite kunnskap om, og visste lite om hvilke dilemmaer og problemstillinger som sto sentralt i forskningen. Bare nå, etter denne studien, ville jeg stilt meg helt annerledes i møtet med det samme materialet. I etterkant av analysene har jeg fordypet meg i litteraturen som omhandler barn og mekling. Det mest slående med denne litteraturgjennomgangen har vært at mange av de tanker jeg på egenhånd har gjort meg underveis i min interaksjon med materialet, er representert, og satt fokus på i meklingslitteraturen.

Hva kan man si om at mange av mine funn allerede er omtalt i litteraturen? På en side kunne man påpekt at dette kunne vært unngått ved å ta litteraturgjennomgang i forkant av analysene. På en annen side kan man anse det å være en styrke, at min bottom-up, fenomen-nære tilnærming beskriver mange av de samme fenomenene og dilemmaene som mer top-down, teoredreven forskning. Hva ville vært annerledes om jeg valgte å ta litteratursøket i forkant av analysene? Med stor sikkerhet kan jeg si at analysearbeidet ville vært mer fokusert, og sentrert seg om allerede identifiserte fenomener eller kategoriseringer. Dette ville på sin side

hatt nytteverdi. Imidlertid, en av hovedformålene med å gjennomføre denne studien, var å lete etter alternative vinklinger, og inspirere til nye ideer, tanker og forskningsområder på et viktig felt. Dette formålet ble godt ivaretatt ved valg av metodisk tilnærming.

The systematic procedures of grounded theory enable qualitative researchers to generate ideas. In turn, these ideas may later be verified through traditional quantitative methods (Charmaz, 2006, s. 107)

Økt bevissthet rundt begrepsbruk

Gjennom arbeidet med studien har jeg blitt bevisst på noen begreper som knyttes til meklingspraksis og meklingsforskning, og hvordan disse ofte kan være tvetydige eller meget åpne for forskjellige tolkninger. Dette ble også kort berørt i teoridelen av denne oppgaven. Jeg henviser her til begrepene *barns beste*, *barns behov*, *barneperspektivet* og *fokus på barnet*. Disse begrepene er til dels overlappende, og brukes ofte om hverandre, selv om de også refererer til noe adskilte fenomener. Til felles har de at de virker å ha en slags implisitt forrang eller legitimitet i samfunnet. De benyttes også ofte *som om* det var en fastsatt felles forståelse for hva begrepene innebærer. Med dette mener jeg at både forskere, meklere og foreldre kan henvise til at man må ta hensyn til barnets beste, eller sette fokuset på barnet, uten at man videre spesifiserer hva dette innebærer. Dette kan bli problematisk, eller skape uklarhet, da det finnes mange måter å tolke begrepene på. Som man kan se fra funnene mine, finnes det for eksempel mange, og ofte motstridende operasjonaliseringer av begrepet barns beste. Det er ofte her konflikter oppstår, begge foreldrene føler at de fokuserer på barnas beste, men møter ikke forståelse fra den andre parten. En stor faglitteratur er knyttet til fortolkning av begrepet barnets beste, i forhold til adopsjon, barnevern, reproduksjonsteknologi, flyktningsaker og barnefordelingssaker (Ellingsæter, 2008; Smith, 2004). Begrepet står sentralt i norsk lovgivning og rettspraksis. Mange argumenterer at prinsippet om barns beste må fortolkes i et *individuellt perspektiv*, og at det vanskelig kan utformes generelle retningslinjer for hva som er bra for alle barn. Iblant kan også barnets beste være å fokusere på foreldrenes problemer, som i sin tur påvirker de involverte barna.

Ofte oppfordres man til å rette *fokuset mot barnet* når foreldre skal komme til enighet i meklings. Er dette entydig? Betyr det å snakke med barnet? Eller betyr det å snakke *om*

barnet? Muligens forveksles iblant det å fokusere på barnet med å ha barnets beste i fokus. Dette kan gi forskjellige implikasjoner. Temaet om fokus på barnet adresseres også senere i diskusjonen. Barneperspektivet er kanskje begrepet som ligger nærmest til barns medbestemmelsesrett, og barnets rett til å si sin mening. Barneperspektivet, slik jeg forstår det, peker til det *subjektive* barnet, og barnets egne ønsker, følelser og meninger. Har man kun tilgang til barneperspektivet gjennom barnets egen stemme, eller kan foreldre og mekler fremheve barneperspektivet uten barnets tilstedeværelse?

Oppgavens rammer gir ikke rom for mer inngående refleksjon rundt disse begrepene enn det som er gitt. Jeg ønsker imidlertid å understreke viktigheten av å være seg bevisst hvordan man benytter disse begrepene både klinisk og i forskning, og å tilstrebe å gjøre dette eksplisitt. Begrepene beskriver komplekse fenomener, og man vil trolig aldri komme til en enhetlig forståelse av disse, dette vil variere med familiens spesifikke situasjon, verdigrunnlag, samfunnsmessig og kulturell kontekst. Dermed er det desto viktigere å redgjøre for hvilke fortolkninger man legger til grunn ved bruk av begrepene, både blant forskere og fagfolk, samt foreldre i møte med hverandre.

Et annet begrep jeg også kort vil belyse er selve begrepet mekling, og forskjellige assosiasjoner begrepet kan gi. På en måte kan man tenke seg mekling som *konflikthåndtering*. I ordet mekling ligger det for mange en implisitt forståelse av at det eksisterer en konflikt som må mekles i. Man går til mekling for å løse konflikten, og slå strek over den. Dette er også tilfellet i foreldremekling vedrørende endel saker. Mange foreldre har hatt lange og intense konflikter i forkant av både brudd og mekling, og kommer til mekling for å søke en løsning som kan fungere for både foreldre og barna. Formålet kan ofte da fremstå å være å dempe eller løse konflikten. Imidlertid er det ikke alltid eksisterende konflikter og uenigheter som står i sentrum for meklingen. Man kan da betrakte mekling som *forebyggende*. Mange foreldre kan komme til mekling med ønsket om å legge best mulig grunnlag for videre samarbeid om barna. Ofte er foreldrene utrygge eller usikre i forbindelse med hvordan de skal strukturere fremtiden, ledet av ønsket om å gjøre det best mulig for barna. Slik søker de ofte råd og støtte hos mekler som fagperson. Her kan man tenke seg at man forebygger slik at det *ikke* skal oppstå betydelige konflikter fremover.

Forskning viser at et fåtall av foreldre benytter seg av meklingstilbudet utover den første obligatoriske timen (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). Årsaken til dette er trolig kompleks og multifaktoriell. Likevel kan man spørre seg om bruken av begrepet mekling kan være en medvirkende faktor som påvirker hvilken holdning foreldre går inn i mekling med. Mange foreldre vil møte til mekling med det som kan betraktes å være et lavt konfliktnivå. Muligens kan de føle at meklingsordningen ikke angår dem i samme grad som foreldre med høyt konfliktnivå, da de med få konflikter har færre ting som behøver å *mekles om* direkte. I tillegg legger lovgivningen vekt på at formålet med mekling er å nå skriftlige avtaler omkring bosted og samvær. Hvis foreldre med lavt konfliktnivå i løpet av første meklingstime, eller før, har utformet avtaler de er enige om, kan dette muligens lett føre til at de føler at meklingen har uttømt sin rolle, og derfor ikke benytter seg av det utvidede tilbudet. Muligens kunne det vært fruktbart å benytte seg av et annet begrep, forutsatt at det er et ønske å nå bredere enn kun de som er i høy konflikt. Forsåvidt viser forskning at heller ikke de konfliktfylte sakene gir tilfredsstillende utfall, de er både preget av få anvendte meklingstimer og lite avtaleoppnåelse (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). En omformulering av meklingspraksisen, med fokus på ønsket om å fasilitere foreldrenes samarbeid for fremtiden, fra uansett hvilket standpunkt de har ved meklingstidspunkt, ville muligens gitt flere foreldre følelsen av at meklingsordningen har noe å bidra med for dem. Man kan på denne måten tenke seg mekling som et slags strategimøte mellom fremtidige samarbeidspartnere, der man forbereder seg og lager et felles "regelverk" for samarbeid. Denne hensikten er trolig bedre representert i det svenske begrepet tilsvarende foreldremekling; *samarbetssamtal*. Om ordningen og formålet er tilsvarende den norske ordningen, gir selve ordet samarbeidssamtal andre øyeblikkelige assosiasjoner, som i sin tur kan påvirke hvilke holdninger foreldre møter meklingsordningen med. Med dette sagt, så tror jeg ikke endring av navnet mekling alene ville hatt enorme konsekvenser. Jeg sikter mer til implisitte holdninger og oppfatninger både i samfunnet generelt, og blant meklere, som det er nyttig å ha et reflektert forhold til. Det er også nyttig å være seg bevisst hvilke assosiasjoner navnet mekling kan skape hos brukerne av ordningen, altså foreldrene.

Skåning og involvering

Funnene mine viser at skåning og involvering meget frekvent trer frem i materialet som varianter av hva foreldrene opplever å være til barnas beste. Foreldrenes konflikter og uenigheter rundt avtaleinngåelse befinner seg også ofte mellom disse to polene. Har disse begrepene en nytteverdi utenfor denne studien?

Skåning og involvering- kjente begreper?

Før jeg går til å diskutere mulige bruksområder av begrepene skåning og involvering i klinisk praksis, vil jeg først belyse begrepenes gyldighet og anvendbarhet i en bredere faglig kontekst. Begrepene inneholder ikke nytt i meklingsfeltet. Jeg har tidligere pekt på at debatten om barn skal inviteres inn i meklingsrommet eller ikke, ofte står mellom de to polene. Noen fremmer barnets rett til å bli hørt, andre holder frem barnets behov for å bli beskyttet fra å havne i midten av foreldrenes konflikt (Gulbrandsen & Tjersland, 2010; McIntosh et al., 2008). Også utenfor meklingsfeltet er dikotomien godt kjent, dog ofte under andre benevnelser. I forbindelse med tolkning av lovverk og konvensjoner beskrives det at man både benytter seg av en *proteksjonistisk* tilnærming til barnet, der barnets behov for beskyttelse vektlegges, og en *rettighetsbasert* tilnærming, der barnet beskrives som kapabelt, som aktivt tar ansvar for sitt eget beste (Smith, 2004). Disse tilnærmingene kan komme i et motsetningsforhold til hverandre. En domsavgjørelse i Høyesterett fra 2004, i forbindelse med en barnefordelingssak, adresserte dilemmaet om barnets rett til å uttale seg er en ubetinget rett, eller om denne retten kan settes til side hvis barnets beste tilsier noe annet. Høyesterett dømte at barnets rett til å bli hørt (jfr. Barnekonvensjonen §12) ikke er en absolutt rett, men at den i alle tilfeller må prøves mot prinsippet om barnets beste (jfr. Barnekonvensjonen §3) (Smith, 2004). Man kan altså si at skåning av barnet her i denne domsavgjørelsen fikk forrang for barnets rett til involvering.

Skåning og involvering – klinisk anvendelig?

Jeg vil hevde at begrepene i aller høyeste grad er nyttig i en klinisk kontekst, først og fremst fordi de synes å være tilstede i de fleste uenigheter eller konflikter mellom foreldrene som møter til foreldremekling. Uavhengig av hvilket tema som diskuteres, foregår det forhandlinger i spenningsfeltet mellom nettopp å skåne barnet på den ene siden, og å involvere barnet på den andre siden. Partene står på hver sin side, og blir noen ganger "gående" i normative utsagn, hva de ønsker for barnet, uten at disse utfylles med de andre formaspektene. Samtalen eller forhandlingen kan fremstå fastlåst, da den ene eller begge partene holder på sitt "mantra", hva de selv opplever at er til barnets beste.

Dette kan minne om det Nordhelle (2006) kaller for *verdikonflikt*. Partene uttrykker prinsipper

eller standpunkter som henviser til grunnleggende verdier, og oppleves derfor i utgangspunktet udiskutable, ikke mulig å forhandle om. Som eksempel nevner hun en mor som har som grunnverdi at "barn bør bare ha ett hjem". Nordhelle peker på at for å kunne fortsette en forhandling mot avtaler begge kan enes om, må slike verdikonflikter omgjøres til diskusjon rundt interesser, ønsker eller behov, prinsippet burde kvantifiseres. Da kan man for eksempel spørre seg "hvor mye barnet skal være hos hver av foreldrene". Da adresserer man ikke mors grunnleggende prinsipp om at barn bare bør ha ett hjem, men adresserer heller forhold som kan enes om.

Dette underbygger viktigheten av å utvikle og operasjonalisere foreldrenes ofte motstående ønsker. Ved å få mer viten om *hvorfor* foreldrene ønsker for barna slik de gjør, kan både mekler og den andre parten muligens få mer forståelse for forelderens standpunkt. Den andre parten har mer informasjon å forholde seg til. En slik utdyping kan gjøres med de forskjellige formaspektene i mente. I materialet så jeg at at de sakene der det virket å være mest flyt i kommunikasjonen mellom foreldrene, og oppklaring av uenigheter, var der foreldrene utvidet sine påstander om hva de ønsket for barna, med elementer fra de forskjellige formene, spesielt da med direkte beskrivelser av barna og vurderinger av konsekvenser. Ofte gjør foreldre dette automatisk, og mekler trenger ikke gripe inn. Iblant vil det imidlertid oppstå fastlåsthet, foreldrene kan hende trenger hjelp fra mekler for å skape bevegelse i konflikten. Da kan mekler etterspørre flere av de andre formene for omtale av barna, be foreldrene forankre sine ønsker i både hvordan de oppfatter barnet, og hvilke konsekvenser de ser for seg av de forskjellige avtalealternativene.

Det fremstår for meg som viktig å igjen understreke at skåning og involvering begge er varianter av barnets beste. I mange valg *alle* foreldre tar for barna sine, ikke bare ved samlivsbrudd, vil man implisitt eller eksplisitt måtte vurdere i hvilken grad valget ivaretar barnet, om barnet blir skånet tilstrekkelig i forhold til alder og modenhet, og om valget gir barnet nok rom til utfoldelse og medbestemmelse. Krysningspunktet mellom skåning og involvering vil ofte forskyves jo eldre barnet blir, med mindre vekt på å skåne og mer vekt på medbestemmelse og involvering. Det er muligens nyttig å bevisstgjøre foreldre på nettopp dette, at det ikke er uvanlig å stå i spenningsfeltet mellom skåning og involvering når man tar avgjørelser for barna. Dette gjelder både når en forelder alene skal ta en avgjørelse, og når

man er to om avgjørelsene. Avgjørelsene må da taes basert på foreldrenes kunnskap om barnets forutsetninger, alder, fungering og ønsker.

Å fokusere på barnet: "minding the baby"

Hvorfor fokusere på barnet i mekling?

Å undersøke hvor mye og hvordan foreldre snakker om barna, kan lett gi assosiasjoner til *at det er viktig* at foreldre i stor grad snakker om barnet på en eller annen måte. Her må jeg understreke at jeg ikke er i posisjon til å hevde dette basert på mine analyser. Effekten av å fokusere på barna avhenger av mange ting. Likevel ønsker jeg å fremheve noen forhold som jeg tenker at understøtter viktigheten av å fokusere på barn i mekling.

Når foreldre skal finne avtaler for fremtiden som ivaretar barnets interesser, og er til barnets beste, forutsetter dette at foreldrene kan forestille seg barna og deres spesifikke forutsetninger, for å kunne vurdere hvordan forskjellige avtaler vil innvirke på dem. På denne måten er det viktig å fokusere på barna i mekling. Å fokusere på barn i meklingsrommet kan også ha nytte på lengre sikt. Jeg har tidligere i oppgaven referert til forskning som viser at samlivsbrudd best kan forstås som en prosess som går over lengre tid, bestående av flere risikofaktorer (Emery, 1999; Kelly & Emery, 2003). Barn vil muligens i enda høyere grad enn ellers ha behov for "inntonedede" foreldre, som er oppmerksomme på deres følelser og reaksjoner, og som sensitivt kan støtte dem i stressende settinger. Å bevisstgjøre foreldre på viktigheten av å ha fokus på barnet, ikke bare under avtaleinngåelse, men også i tiden som kommer, vil trolig ha gunstige effekter. Her kan det være relevant å peke på hvordan mange barn som har opplevd samlivsbrudd rapporterer å oppleve mye subkliniske vonde følelser og erfaringer sammenliknet med jevnaldrende fra intakte familier (Amato, 2010; Emery, 1999). Selv om de fleste av disse barna viser normal fungering både psykisk og sosialt, kan trolig den økte forekomsten av følelser som tristhet, sorg, savn og skyld gi risiko for, og mindre buffer mot utvikling av andre problemer ved eventuelle senere belastninger. Foreldre som er inntonet på barna, og møter dem i det vanskelige, kan naturlig nok ikke fjerne alt som er vondt, men være til støtte og trøst. Et vedvarende barnefokus vil også kunne bidra til at foreldrene kan monitorere hvordan de inngåtte avtalene fungerer fremover, hvilke justeringer som behøves og hvordan avtalene påvirker barna.

Hvordan fokusere på barnet?

Litteraturen som omhandler både hvordan man som terapeut eller mekler skal rette oppmerksomhet mot barnet, samt hvordan man kan fasilitere foreldres kapasitet til å ta barneperspektivet, er mye større innen terapifeltet enn meklingsfeltet. Mye fra terapifeltet er trolig allerede inkorporert i måter å gjennomføre og tenke om mekling på, og det avhenger også trolig mye av hvilken faglig bakgrunn den enkelte mekler har. Kan det imidlertid være nyttig å se enda mer til terapiforskningen, for å sette enda større fokus på barn? Begrepet "minding the baby" kommer fra mentaliseringslitteraturen, og henviser til foreldrenes evne til refleksiv fungering, eller å ha barnets sinn i sitt sinn (Sadler, Slade & Mayes, 2006). Mentaliseringslitteraturen beskriver mange strategier for å fremme foreldres kapasitet til nettopp å holde fokus på barnet. McIntosh og kollegaer viser til gode resultater med bruk av mentaliseringsbegreper og strategier i deres barne-fokuserte og barne-inkluderende mekling (McIntosh & Long, 2005; McIntosh et al., 2007; McIntosh et al., 2008).

Å trekke paralleller fra terapilitteraturen, og her spesifikt mentaliseringslitteraturen, til meklingskontensten, gjøres kun med visse forbehold. Å direkte overføre kunnskap fra terapifeltet til meklingsfeltet er ikke nødvendigvis alltid verken mulig eller ønskelig. Mekling og terapi er distinkte på flere områder, blant annet på tid til rådighet og på målsettinger. Mange av de terapeutiske intervensjonsprogrammene adresserer høyrisiko-foreldre (Sadler et al., 2006; Söderström & Skårderud, 2009), der det for eksempel er snakk om rusproblematikk eller personlighetsproblematikk, og formålet er ofte å *utvikle kapasitet* til mentalisering hos foreldrene. I mekling møter man foreldre med andre forutsetninger. Der vil fokuset heller ligge på å *reetablere* eller *styrke* kapasiteten, fremfor å utvikle den. Foreldrene som kommer til mekling søker ikke behandling, og de kommer heller ikke i utgangspunktet i kraft av å være i en høy-risiko-situasjon. De fleste man møter i mekling fungerer helt normalt som foreldre, og er istand til å møte sine barns behov. Så lenge man har disse forskjellene i mente, vil man trolig ha nytte av å hente kunnskap og inspirasjon fra terapifeltet. Walther og Skahjem (2008) påpeker at opplæring av meklere muligens burde ha en mer terapeutisk tilnærming enn den har i dag. Dagens opplæring, med tydelige fokus på strukturelle aspekter, som lover, forskrifter og økonomi, kan ansees å ligge tett på strukturelle meklingsmodeller. I forlengelse av omleggingen av meklingsordningen, der man har en økt grad av frivillighet i mekling, med bare en obligatorisk time, kan det muligens være behov for andre og mer terapeutiske

tilnærminger enn tidligere, blant annet for å motivere foreldre til å ta imot videre tilbud ut over første time. Dette understøtter hensikten med å hente mer kunnskap fra terapifeltet. Trolig er det nødvendig med videre forskning på hvordan meklingsfeltet kan anvende strategier og modeller utviklet til terapi, til sitt formål.

Hva kan mine funn si oss om å holde fokus på barnet i mekling? Her kan det være nyttig å snakke om *barnet som subjekt* og *barnet som objekt*, slik det refereres til under beskrivelsene av de forskjellige måtene foreldre omtaler barna på. Når foreldrene i utvalget beskriver barna sine direkte, kjennes det iblant som om vi får tilgang til det subjektive barnet. Her kan barnet være aktør, og innehaveren av meninger, ønsker og følelser. Iblant ser vi det subjektive barnet også i foreldrenes vurderinger av mulige konsekvenser i fremtiden. I foreldrenes beskrivelser av planer, og i deres omtale av verdier og normative ideer fremstår barna mer som objekt. Det er de to siste formene for omtale av barna som er mest vanlig i utvalget. Er dette å fokusere på barna? Muligens har det å fokusere på det subjektive barnet annen betydning enn det å fokusere på det objektive, ofte generaliserte, barnet. Det er fristende å trekke paralleller mellom det subjektive barnet og det *individuelle* barnet. De normative utsagnene refererer oftere til "barn generelt", hvordan alle barn burde ha det, uten at dette forankres i det spesifikke barnet. Relatert til anbefalingene om å tolke FNs barnekonvensjon og begrepet "barns beste" ut ifra det individuelle barnet (Ellingsæter, 2008), er det da trolig nyttig å forsøke å frembringe mer av det subjektive barnet ved avtaleinngåelser.

Man kan fokusere på barnet både ved å invitere han eller henne inn i meklingen, eller ved å samtale om barnet med foreldrene. Som nevnt tidligere, diskuteres det i meklingsfeltet om man skal invitere barn inn eller ikke, og det forskes på hva som gir best utfall av de to alternativene (McIntosh et al., 2007). Imidlertid tror jeg det er viktig å parallelt søke økt kunnskap på hvordan man kan fremme barnets perspektiv i mekling, og lage avtaler ut ifra dette, *uten* at barnet inviteres inn. Uavhengig av hva videre forskning vil vise av effekter ved å invitere barnet fysisk inn, vil det alltid være situasjoner og omstendigheter som vanskeliggjør dette. Dette kan skyldes barnets alder, modenhet, foreldres motvilje, eller barnets ønske om å slippe.

Når skal man fokusere på barnet?

Er det alltid riktig å ha barnet i fokus i mekling? Skal for eksempel mekler jobbe for å fremme barneperspektivet hos foreldre som fremstår å være enige om sine planer? I mitt materiale var det i disse sakene ofte lite direkte beskrivelser av barnet. Hvilke fordeler kan det ha at man benytter tid til å bringe frem barnet mer i disse sakene? Det var også lite direkte beskrivelser av barnet i de mest konfliktfylte og fastlåste sakene i materialet. Her vil det kanskje falle mekler mer naturlig å jobbe for et barnefokus, slik at avtalene som inngås forankres i barnets beste. I store konflikter kan ofte foreldrene være "opptatte" av egne følelser og reaksjoner, og ha mindre kapasitet til å fremme barnas perspektiv (Allen, 2006; Fearon et al., 2006). Slik kan dette bli et naturlig mandat for mekler.

Hvis mekler velger å aktivt fokusere på barna, er det viktig at dette gjøres på en sensitiv og taktfull måte. Hvis foreldre opplever at fokuset på barna blir mekanisk, eller rigid "tredd over dem", eller om mekler fremstår som barnets advokat, *mot* foreldrene, virker dette trolig mot sin hensikt. Det kan også være nyttig å se til alliansebegrepet som benyttes i terapifeltet, og som fremstår å være en av de aller viktigste faktorene i virksom terapi (Orlinsky, Rønnestad & Willutzki, 2004; Svendsen, 2007). Overført til mekling, hvordan påvirker det alliansen mellom mekler og foreldre om mekler har et tydelig fokus på barna? På en side kan man se for seg at det kan svekke alliansen. Hvis mekler for tidlig går inn med et barnefokus, og opprettholder det, kan foreldrene oppleve at det ikke er tilstrekkelig rom for de voksne og deres bekymringer. De kan også ha kommet til mekling med temaer som de har ønsket å snakke om, som ikke direkte omhandler barna. Noen foreldre kan havne i en forsvarsposisjon, der meklers repeterte insistering på å huske barnet, kan oppleves som anklager og kritikk mot deres evne til å ivareta egne barn. På en annen side kan meklers eksplisitte fokus på barn muligens fungere styrkende på alliansen mellom mekler og foreldre. Foreldrene kan føle det som en trygghet at mekler aktivt viser interesse for å verne om barnet, og fokusere på barnets beste, da dette aller troligst også er begge foreldrenes hovedfokus. Med vissheten om at mekler forsøker å ivareta barnet, behøver ikke foreldrene i samme grad føle at de står alene i avgjørelser som vil ha stor innvirkning på deres barn i fremtiden, men at de har en fagperson med på prosjektet. Slik finnes det trolig ikke entydige svar for når og hvor mye man skal fokusere på barn i mekling. Et sensitivt blikk til foreldrenes ønsker og reaksjoner, og en fleksibel holdning fra mekler, om å kunne gå til og fra fokuset på barn, når situasjonen krever

det, er trolig det viktigste i denne forbindelse. Nå har jeg beskrevet hvorfor, hvordan og når man skal fokusere på barn. I fortsettelsen vil det også nå beskrives når man heller skal fokusere på foreldrene.

Å fokusere på foreldrene: "holding the parent in mind"

Det virker å ligge en implisitt legitimitet i å fokusere på barns behov og barnets beste. Det fremstår for meg som mindre legitimt å fokusere på *foreldrene* og deres behov, både i meklingsrommet, i forskningen og i samfunnet forøvrig. Foreldre som åpenlyst fokuserer på egne behov kan ofte møte sosiale sanksjoner. Dette er også representert i materialet mitt, der foreldre til stadighet minner hverandre på å sette egne behov til siden, for barnets beste, eller irettesetter den andre for å i for stor grad fokusere på egne bekymringer og behov. Jeg ønsker her å løfte opp hvordan man kan tenke om foreldres bekymring og behov, og om mulige konsekvenser av å fokusere på foreldrene i meklingen. Når det i meklingslitteraturen refereres til at mekler har et eget ansvar for å beskytte barnets interesser, kan man ofte få tanke om at meklers er barnets "advokat", og skal tale barnets sak opp imot foreldrene. Jeg tenker at dette kan være en uheldig holdning, da det ikke nødvendigvis er et direkte motsetningsforhold mellom foreldrenes interesser og barnets interesser. Tvert imot vil jeg heller påstå at det ofte kan være til barnets beste å fokusere på foreldrenes bekymringer og behov.

Begrepet "Holding the parent in mind" er også hentet fra mentaliseringslitteraturen, og refererer til at for at foreldrene skal kunne mestre å mentalisere sine barn, kan det være nødvendig at de selv blir mentalisert av en annen, henholdsvis terapeuten eller mekleren. Dette kan innebære å bli lyttet til, forstått og ivaretatt, med sine følelser og bekymringer. I litteraturen fremheves spesielt såkalte høyrisiko-foreldre, (Slade, 2006), som kan ha vansker med å mentalisere sitt eget barn fordi de selv er for skremte, og opplever for intense følelser. Foreldre vi møter i mekling har som regel ikke det samme ekstreme behovet for å bli ivaretatt av mekler som disse høyrisiko-foreldrene. Likevel kan foreldrene bære på mye tunge følelser og bekymringer for både seg selv og barna. At mekler gir plass til, og *rommer* det foreldrene kommer med, kan bidra til at foreldrene i neste omgang selv klarer å rette fokuset mot barna sine. Slik blir det ikke meklers mandat å tale barnas sak, mens foreldrene taler sin sak. Tvert imot, ved at mekler gir foreldrene plass i meklingen, og tilstreber å ivareta dem med deres eventuelle bekymringer og behov, kan foreldrene få frigitt kapasitet til å lage avtaler som er forankret i barna deres. Da blir det i større grad foreldrene som tar barnets perspektiv og

holder fokuset på barnet, det er de som kjenner det subjektive barnet og deres behov best.

Rønbeck et al. (2010) peker også på viktigheten av å ivareta foreldre som står i konflikt med hverandre om felles barn, om på en annen måte enn beskrevet ovenfor. Man må begrense foreldrenes muligheter til å krenke hverandre, og fremme deres verdighet, slik at de makter å ta en mer empatisk posisjon både til den andre parten og til barna. Å ta empatisk posisjon beskrives her som å kunne forstå den andre partens standpunkt som subjektivt legitimt, og å kunne forstå barna ut ifra deres egne behov, og ikke foreldrenes behov. Som nevnt i teoridelen i oppgaven, er begrepet empati nært beslektet til begrepet refleksiv fungering, da begge adresserer evnen til å tenke om og forholde seg til egne og andres mentale tilstander.

Trygghet, utrygghet og frihet

Gjennom analysen av materialet har jeg blitt opptatt av begrepene *trygghet* og *utrygghet* hos foreldrene relatert til avtalene. Ofte virket det vanskelig for foreldrene å inngå avtaler, da de ga uttrykk for å føle seg utrygge på forskjellige aspekter. At foreldre sitter med utrygghet kan få både direkte og senere følger. Direkte kan det for eksempel føre til at det er vanskelig å inngå avtaler i meklingen, da de foreslåtte alternativene er for utrygge, og inneholder for mye usikkerhet for en eller begge parter. Utryggheten kan også bidra til at foreldrene inngår avtaler som de ikke er fornøyde med. Begge disse alternativene gir økt risiko for at det oppstår konflikt mellom foreldrene ved en senere anledning, noe som verken er ønskelig eller gunstig for familiene. Det står av denne grunn frem for meg som viktig å adressere denne utryggheten hos foreldrene i mekling i større grad. Hvordan kan man bidra til at foreldres utrygghet og usikkerhet reduseres slik at også sannsynligheten for konflikter i fremtiden reduseres? Hva gjør foreldre utrygge? Trolig varierer det fra forelder til forelder hva som gjør dem utrygge i forbindelse med avtaleinngåelse. Det er imidlertid lettere for mekler og den andre parten å få tilgang til dette hvis man tillater seg å bruke tid i meklingen til å fokusere på foreldrene og deres behov, i tillegg til å fokusere på barna. Dette avhenger hovedsakelig av den enkelte mekler og de enkelte foreldres holdninger til å fokusere på foreldre som ledd i å oppnå avtaler til barnets beste.

Foreldre uttrykker også behovet for frihet til å være forelder. Noen forteller at de føler seg overvåket av den andre forelder, og at dette fører til at de føler seg begrenset, og ikke kan være gode foreldre slik de ønsker. Jeg trekker igjen frem en meklers sitat "*hvordan kan jeg be*

deg trygge meg på min uro, uten at du oppfatter det som en kjempeanklage?", da dette tydelig illustrerer et dilemma mange foreldre trolig møter i etterkant av et samlivsbrudd. Desto mer utrygghet og bekymring en part sitter med, desto mer overvåket vil trolig den andre part føle seg. Dette kan skape et eskalerende mønster, der en trekker seg mer og mer unna, mens den andre ønsker mer og mer innsyn i barnets hverdag hos den andre forelderen, grunnet økende bekymring. Det kan trolig være nyttig at meklere er seg bevisst dette dilemmaet, både hvilke holdninger de selv har til å gi foreldres bekymringer og behov plass i meklingen, samt holdninger hos foreldrene. Muligens kan foreldre utarbeide visse "kjøreregler" for hvordan de nettopp skal be den andre parten om trygging ved usikkerhet, eller å be om økt frihet til å være forelder, uten at dette bidrar til konflikt i fremtiden.

Avslutning

Formålet med denne studien har vært å sette fokus på barnet, og å utforske hvordan foreldre representerer og bringer inn barnet sitt i meklingen. Det har også vært et overordnet formål å skape ny undring og engasjement i meklingsfeltet, og belyse områder som trenger videre forskning. Mer enn å gi spesifikke svar, har denne oppgaven bidratt til å sette spørsmålsteget ved til dels implisitte holdninger og fenomener relatert til meklingsfeltet. Det har blitt pekt på temaer og områder som det kan være nyttig å ha et bevisst og reflektert forhold til. Mange av disse begrepene står for komplekse fenomener og lar seg ikke entydig definere. Barnets beste, fokus på barnet, barneperspektivet og mekling er slike begreper, der man kan profitte på å være tydelig og eksplisitt i hvilken fortolkning man tar utgangspunkt i, enten om det måtte gjelde forskning eller klinisk praksis i møte med foreldre.

Det har også blitt pekt på øyensynlig implisitte holdninger man ofte møter både i samfunnet og hos den enkelte mekler og forelder. Dette gjelder spesielt det å gi plass til foreldres behov og bekymringer, i tillegg til å fokusere på barna og barnas beste, der det første ofte fremstår mindre legitimt enn det siste. Det finnes flere gode argumenter for også å gi foreldrene større plass i meklingen.

Det har blitt løftet opp muligheten for å i større grad hente inspirasjon og kunnskap fra terapifeltet til bruk i meklingsfeltet, for å kunne hjelpe foreldre og barn i høyere grad enn idag. Det vil trolig kreves videre forskning på hvordan forskjellige terapeutiske strategier og modeller kan implementeres i den spesifikke foreldremeklings-konteksten.

Referanseliste

- Allen, J. G. (2006). Mentalizing in practice. I Allen, J.G. & Fonagy, P. (red.), *Handbook of Mentalization-based treatment* (3-30). West Sussex: John Wiley & sons Ltd.
- Allen, J.G. & Fonagy, P. (red.) (2006). *Handbook of Mentalization-based treatment*. West Sussex: John Wiley & sons Ltd.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287.
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: an update of the Amato and Keith (1991) meta- analysis. *Journal of Family Psychology*, 15, 355 – 370.
- Amato, P. R. (2010). Research on Divorce : Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666.
- Amato, P.R & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46.
- Amato, P. R & Sobolewski, J. M. (2001). The Effects of Divorce and Marital Discord on Adult Children's Psychological Well-Being. *American Sociological Review*, 66, 900-921.
- Barneoven (1981). Lov om barn og foreldre m.v. 8. april 1981 nr. 07
- Barne-, ungdoms- og familieetaten (2008). Rundskriv. Nr. Q-02/2008. Forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneoven. Oslo: Det Kongelige Barne- og Likestillingsdepartement.
- Booth, A. & Amato, P. R. (2001). Parental Predivorce Relations and Offspring Postdivorce Well-being. *Journal of marriage and Family*, 63, 197-212.

- Brenner, J. R. & Hyde, J. S. (2006). Parental Divorce and Mother-Child Interaction. *Journal of Divorce & Remarriage*, 45, 93-108.
- Carr, A. (2006). The handbook of child and adolescent clinical psychology. A contextual approach (2.utg.). East Sussex: Routledge.
- Charmaz, K. (2008). Grounded theory. I Smith, J. A. (red.), *Qualitative Psychology. A Practical Guide to Research Methods* (2 utg, s. 81-110). London: Sage Publications.
- Cheng, H., Dunn, J., O'Connor, T. G., Golding, J., & The ALSPAC study team,(2006). Factors moderating childrens adjustment to parental separation: findings from a community study in England. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 239-250.
- Ekteskapsloven (1991). Lov om ekteskap m.v. 4. juli 1991 nr. 47
- Ellingsæter, A. L. (2008). Om begrepet «barnets beste». I NOU 2008: 9 *Med fokus på barnet. En gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær* (104-110), Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Emery, R. E. (1999). *Marriage, divorce, and children's adjustment* (2. ed.). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Emery, R. E., Sbarra, D.A. & Grover, T. (2005). Divorce Mediation: research and reflections. *Family Court Review*, 43, 22-37.
- Fearon, P., Target, M., Sargent, J., Williams, L. L., McGregor, J., Bleiberg, E. & Fonagy, P. (2006). Short-term mentalization and relational therapy (SMART): an integrative family therapy for children and adolescents. I Allen, J.G. & Fonagy, P. (red.), *Handbook of Mentalization-based treatment* (201-222). West Sussex: John Wiley & sons Ltd.

FNs barnekonvensjon (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter, 20.nov 1989, ratifisert av Norge 8.jan. 1991. (Hentet fra www.regjeringen.no 10.04.11).

Fonagy, P., Steele, M., Moran, G., Steele, H. & Higgitt, A. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12, 201-218.

Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2009). FORM-prosjektet. Foreldremekling ved samlivsbrudd. Delrapport nr.1, Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo.

Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: en oversikt over effektstudier. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, 705-714.

Hewlett, B. (2007). Accessing the parental mind through the heart: A case study in child-inclusive mediation. *Journal of Family Studies*, 13, 94-103.

Irving, H. H. & Benjamin, M. (2002). *Therapeutic Family Mediation: Helping Families Resolve Conflict*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Kelly, J.B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade review of research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39, 963-983.

Kelly, J. B. & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and Resilience Perspectives. *Family Relations*, 52, 352-362.

Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

McIntosh, J. E. & Long, C. (2005). Current findings on Australian children in postseparation disputes: outer conflict, inner discord. *Journal of Family Studies*, 11, 99-109.

McIntosh, J. E, Wells, Y. D. & Long, C. M. (2007). Child-focused and child-inclusive Family

- Law dispute resolution: One year findings from a prospective study of outcomes. *Journal of Family Studies*, 13, 8-25.
- McIntosh, J. E, Wells, Y. D., Smyth, B. M. & Long, C. M., (2008). Child-focused and child-inclusive divorce mediation: comparative outcomes from a prospective study of postseparation adjustment. *Family Court Review*, 46, 105-124.
- Nordhelle, G. (2006). *Mekling I. Konfliktforståelse og konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nordhelle, G. (2007). *Mekling II. Sentrale temaer i konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Norges offentlige utredninger, 2008:9. (2008). Med barnet i fokus. En gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Orlinsky, D. E., Rønnestad, M. H. & Willutzki, U. (2004). I Lambert, M. J. (red.) *Bergin and Garfield's Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (307-389). New York, NY: John Wiley & sons.
- Rød, P. A., Ekeland, T.J., & Thuen, F. (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45, 555 – 562.
- Rønbeck, K., Hagen, T. & Haavind, H. (2010). Foreldreposisjoner i bevegelse: fra fastlåst konflikt til utvidet omsorg og empati for egne barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, 720-729.
- Sadler, L. S., Slade, A. & Mayes, L. C. (2006). Minding the baby: a mentalization-based parenting program. I Allen, J.G. & Fonagy, P. (red.), *Handbook of Mentalization-based treatment* (271-288). West Sussex: John Wiley & sons Ltd.

- Schoffer, Melissa J. 2005. Bringing children to the mediation table: Defining a child's best interests in divorce mediation. *Family Court Review*, 43, 323-338.
- Sharp, C. (2006). Mentalizing problems in childhood disorders. I Allen, J.G. & Fonagy, P. (red.), *Handbook of Mentalization-based treatment* (101-122) West Sussex: John Wiley & sons Ltd.
- Shaw, L. A. (2010). Divorce mediation outcome research: a meta-analysis. *Conflict resolution Quarterly*, 27, 447-467.
- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment and Human Development*, 7, 269-282.
- Slade, A. (2006). Reflective Parenting Programs: Theory and Development. *Psychoanalytic Inquiry*, 26, 640-657.
- Smith, L. (2004). Barnets beste og barnets uttalerett. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernsrettslige spørsmål*, nr. 3-4, 223-232.
- Smith, J. A. (red.) (2008). *Qualitative Psychology. A practical guide to research methods* (2 utg.). London: Sage Publication.
- Smith, L. (2010). Tilknytning og omsorg for barn under tre år når foreldre går fra hverandre. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, vol 47, 804-811.
- Statistisk sentralbyrå (2010). Tabell 05703. *Barn under 18 år som har opplevd skilsmisse i 2009*. (Hentet fra www.ssb.no 06.01.11).
- Statistisk sentralbyrå (2010). Tabell 05709. *Barn under 18 år som opplevde separasjon i*

2009. (Hentet fra www.ssb.no 06.01.11).

- Svendsen, B. (2007). Utvikling av alliansen i psykoterapi med barn. I Haavind, H. & Øvreeide, H. (red). *Barn og unge i psykoterapi. Samspill og utviklingsforståelse. Bind 1* (69-96). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Söderström, K. & Skårderud, F. (2009). Minding the baby: Mentalization-based treatment in families with parental substance use disorder: theoretical framework. *Nordic Psychology*, 61, 47-65.
- Tjersland, O. A. (1992). *Samlivsbrudd og foreldreskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjersland, O. A., Engen, G. & Jansen, U. (2010). *Allianser: verdier, teorier og metoder i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tjersland, O. A. & Gulbrandsen, W. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: oversikt over modeller og ideologi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, 692–700.
- Walter, S. & Skahjem, L. F. (2008). Hvor ble det av prosessen? Implikasjoner ved innføring av ny meklingsordning. Familievernkontoret i Fredrikstad. Upublisert manuskript.
- Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology: adventures in theory and method* (2.utg). London: Open University Press.
- Yardley, L. (2008). Demonstrating Validity in Qualitative Psychology. I Smith, J. A (red.) *Qualitative Psychology. A practical guide to research methods* (2 utg, 235-251). London: Sage Publication.

Vedlegg

Innledende koder: et utdrag

Kun et utdrag av de 226 råkodene med eksempler vises her:

Innledende koder	Utdrag fra tekst
Prioritere barna	<i>Hvis jeg skal velge mellom skyting og barna, så blir det barna. Eller jeg behøver ikke skyte i det hele tatt om det går på bekostning av barna</i>
Vurdering av ekspartners tidligere atferd	<i>Det gikk jo veldig bra da du hadde han tidligere</i>
Barns atferd ovenfor foreldrene	<i>Jeg har fått mange telefoner av barna mine når jeg har vært hjemme</i>
Ønske informasjon om barnet	<i>Planleggingsdager, det vil jeg gjerne vite om, for har han fri, så kan jeg også ta meg fri</i>
Fokus på den andre foreldren som barnets forelder	<i>Jeg vil gjerne at du er med som barnas mor den dagen</i>
Søsken: like og forskjellige	<i>Barn kan tenke forskjellig, de er tre barn</i>
Barns deltakelse i bruddprosessen	<i>Jeg har hatt med meg de eldste på visninger</i>
Antakelser om barnets følelser og tanker	<i>De føler et svik, de føler at det er noe de må holde hemmelig ovenfor meg</i>
Barns hensyn til foreldre	<i>Da jeg ba han ringe til pappa,sa han "nei, pappa kan bli lei seg, det vil jeg ikke"</i>
Hva foreldre trenger	<i>Vet du hva, jeg må alltid vite hvor B1 er. Og slik er det ikke med de andre barna i forhold til deres far</i>
Å gå rettens vei	<i>Jeg må bare si at jeg synes det er fryktelig hvis man skal gå rettens vei, det synes jeg er helt unødvendig, og for B1 sin del</i>
Tillatelse til å sørge	<i>Alle fem har lov å være lei seg</i>
Foreldres behov for barna	<i>Jeg er et følelsesmenneske, og hvis jeg ikke får være sammen mine barn på de dagene, så..</i>
Barns forhold til foreldre	<i>Han er veldig glad i pappaen sin, og de har det så fint når de er sammen</i>